UNIVERSITATEA PEDAGOGICA DE STAT ”ION CREANGA”
FACULTATEA PSIHOLOGIE ȘI PSIHOPEDAGOGIE
SPECIALA CATEDRA ASISTENȚA SOCIALA
PROGRAM DE STUDII *SERVICII SOCIALE ÎN DOMENIUL SĂNĂTĂȚII POPULAȚIEI*

VÎRLAN MARIA DIȚA MARIA

PSIHOSOCIOLOGIA COMPORTAMENTULUI DEVIANT ȘI STRATEGII DE SUSȚINERE A TINERETULUI

Curs universitar
Ciclul II

Chișinău 2023

Recenzenți:

1. Cojocaru Aurelia, dr., decan facultatea Psihologie și Asistență Socială, USEM

2. Plămădeală Victoria, dr., șef catedra Asistență Socială, UPS ”Ion Creangă”

Vîrlan, Maria.

Psihosociologia comportamentului deviant și strategii de susținere a tineretului : Curs universitar : Ciclul 2 / Vîrlan Maria, Dița Maria ; Universitatea Pedagogica de Stat "Ion Creanga", Facultatea Psihologie și Psihopedagogie Speciala, Catedra Asistența Sociala, Program de Studii *Servicii Sociale în Domeniul Sănătății Populației*. – Chișinău : S. n., 2023 (CEP UPSC). – 89 p. : tab.

Cerinţe de sistem: PDF Reader.

Referinţe bibliogr. la sfârşitul temelor.

ISBN 978-9975-46-727-8 (PDF).

316.624:159.922(075.8)

V-66

CUPRINS:

Tema 1. INTRODUCERE ÎN PSIHOLOGIA ŞI SOCIOLOGIA DEVIANŢEI ŞI DELINCVENŢEI……. pg. 4

1.Obiectul, obiectivele şi sarcinile cursului "Psihologia comportamentului deviant"

2.Problema comportamentului în psihosociologie

3.Agresivitatea în structura comportamentului deviant. Teorii psihologice ale comportamentului deviant **Tema 2. RAPORTUL PSIHOLOGIC AL INDIVIDULUI CU CADRUL SOCIAL-NORMATIV ŞI LEGISLATIV…….. pg. 13**

1.Societatea şi criteriile valoric normative

2.Socializare juridică şi conştiinţă de drept

3. Dreptul ca sistem de organizare a relaţiilor sociale

TEMA 3. PSIHOLOGIA DEVIANŢEI ŞI DELINCVENŢEI JUVENILE…….pg. 16

1.Cercetări teoretice şi practice ale particularităţilor de vârstă ale minorilor şi determinării de către acestea a devianţei şi delincvenţei

2. Mecanisme ale tulburărilor de comportament în ontogeneză

3. Tipuri şi forme ale devianţei şi delincvenţei juvenile

TEMA 4. PARTICULARITĂŢI DE PERSONALITATE ŞI ASISTENŢA PSIHOPEDAGOGICĂ A DEVIANŢEI ŞI DELINCVENŢEI JUVENILE……..pg. 23

1.Profilaxia devianţei şi delincvenţei juvenile

2.Criterii ale diagnosticării devianţei şi delincvenţei juvenile

3.Reabilitarea minorilor delincvenţi

4.Grupuri-training în scop de profilaxie şi reabilitare a minorilor cu comportament deviant şi delincvent

TEMA 5. PROGRAME DE INTERVENȚIE ȘI SERVICII SOCILE DE SĂNĂTATE ȘI PROTECȚIE SOCIALĂ ÎN SITUAȚII DE DEVIANȚĂ COMPORTAMENTALĂ……..pg. 55

1.Programe sociale/comunitare de intervenție

2. Programe psihologice de intervenție

3. Programe educaționale de intervenție

TEMA 6. STRATEGII DE SUSȚINERE A TINERETULUI…… pg. 79

1. Conceptul Strategiei de dezvoltare a sectorului de tineret 2022-2030 „Tineret 2030" și a Programului de implementare a acesteia

2. Principalele motive ce justifică necesitatea elaborării politicilor publice în domeniul de tineret 3. Scopul Strategiei Tineret 2030 și al Programului de implementare

TEMA 1: INTRODUCERE ÎN PSIHOLOGIA ŞI SOCIOLOGIA DEVIANŢEI ŞI DELINCVENŢEI

Plan:

1. Obiectul, obiectivele şi sarcinile cursului "Psihosociologia comportamentului deviant "

2. Problema comportamentului în psihosociologie

3. Agresivitatea în structura comportamentului deviant. Teorii psihologice ale comportamentului deviant

1. Obiectul, obiectivele şi sarcinile cursului " Psihosociologia comportamentului deviant" Obiectul este determinat de importanţa cercetării fenomenelor negative comportamentale, cu care se confruntă societatea contemporană.

Rezultă din necesitatea pregătirii specialiştilor din domeniile psihologic și social, care în condiţiile unei societăţi în criză, marcată de sporirea numărului de manifestări deviante, cu deosebire în comportamentele adolescenţilor şi tinerilor, dar şi la vîrsta adultă, au nevoie de cunoştinţe şi abilităţi pentru a se implica în activitatea de profilaxie, corecţie și reintegrare socială a subiecților implicați. Are loc diversificarea devianţei: minciună, abandonarea şcolii, evadare de acasă şi vagabondaj, hoţie, vandalism, acte violente în raport cu proprietatea privată şi de stat, violenţă fizică şi sexuală, comportament suicidal etc.

Devianţa este o noţiune larg utilizată în psihologia socială, în sociologie şi criminologie, aceasta noţiune desemnând în sensul său cel mai general abaterea indivizilor de la normele şi valorile sociale.

În orice societate comportamentul deviant acoperă o mare varietate de tipuri, mergând de la comportamentul "excentric", dezordine comportamentală, până la comportamente disfuncţionale, aberante şi delincvente, înscrise în aria patologică a tulburărilor psihice.

În funcţie de această varietate a comportamentelor J. Fichter face o distincţie între **devianţa pozitivă**, prin care individul se abate de la stereotipurile conformităţii şi adoptă creativ norme şi valori superioare, şi **devianţa negativă**, care se caracterizează prin încălcarea şi refuzarea indicaţiilor normelor medii.

O altă distincţie în cadrul devianţei şi delincvenţei este cea operată de Edwin Lambert (1951): - devianţa primară în care autorul pornește de la faptul că aproape orice persoană trece din cînd în cînd peste reguli, dar aceasta are un caracter temporar, astfel persoana ramânând una acceptată din punct de vedere social;

- devianţa secundară care apare la persoanele ce acceptă devianţa ca rol, fapt ce comportă consecinţe asupra identităţii sale sociale şi asupra conceptului de sine.

Categorii de devianţă

M.Cussen face o listă aproximativă în acest domeniu, împărţită în *şapte categorii:*

a. Infracţiunea şi delictele cuprinzînd: omorurile, furtul, violul, delincventa juvenilă **b.** Sinuciderea

c. Consumul de droguri cu implicaţiile dezorganizate de factură psiho-socială

d. Conduitele sexuale deviate includ: prostituţia, homosexualitatea, lesbianismul, pornografia. **e.** Devianţele religioase care prin atitudini fanatice antreneaza unele secte religioase, erezii, vrăjitorii.

f. Bolile mentale.

g. Extremismul politic.

h. Handicapurile fizice.

Relativitatea normelor, antrenează prin relativitatea criteriilor lor distincţia dintre drept şi nedrept; deci şi o relativitate a devianţelor în acest sens. Pentru a nu crea confuzie, trebuie făcute unele distincţii - un act va fi condamnat dacă are loc într-o anumită situaţie şi nu va fi condamnat în alte împrejurări; - un act va fi sau nu deviant în funcţie de statutul sau rolul social al autorului;

- devianţa va depinde de contexul normativ în care apare şi se manifestă;
- relativismul normelor şi valorilor depinde de fiecare societate.

Devianţa comportamentală este determinată de un şir de factori: culturali, sociali, medicali, psihosociali, pedagogici, materiali etc.

Analiza teoretică demonstrează: comun pentru toate comportamentele deviante şi delincvente este în linii mari comportamentul agresiv şi negativismul, fundamentat pe factori psihologici (tulburări în sfera motivaţională, afectivă, volitivă şi morală a individului) şi psihosociali (determinaţi de socializarea inadecvată sau incompletă).

2. Problema comportamentului în psihosociologie

Comportamentul este determinat de trebuinţe – stare de insuficienţă a ceva, pe care persoana doreşte *să o înlăture; tensiune internă ce motivează activitatea şi determină caracterul şi orientarea actelor şi acţiunilor.*

Transformarea trebuinţelor în comportamente (K. Goldshtein)

- Etapa tensiunii psihice – senzaţia de lipsă obiectivă a ceva:
- Mecanismul fiziologic de activizare în memorie a amintirilor despre obiectele din ambianţă care pot satisface trebuinţa
- Sporirea energetică a trebuinţei – tensiune internă, excitare afectiv-nervoasă, lichidarea sau inhibarea altor surse de excitare;

- Etapa evaluării – manifestarea unei posibilităţi reale de posedare a obiectului care poate satisface trebuinţa:

● Examinarea posibilităţilor obiective şi subiective, pronosticarea actelor comportamentale;

● Manifestări afective caracterizate în funcţie de posibilitatea satisfacerii trebuinţei ●

Etapa satisfacerii – diminuarea tensiunii şi a activismului psihic:

● Scăderea tensiunii nervoase, suportarea unui sentiment de satisfacţie şi plăcere **Motive care orientează comportamentul**

Motive inconştiente:

● Instincte – totalitatea actelor înnăscute sub forma reflexelor complexe necondiţionate, manifestate în scopul adaptării şi menţinerii funcţiilor vitale

● Atracţie – orientare firească spre realizarea, menţinerea şi păstrarea unei anumite stări Motive conştiente:

● Orientare – atenţie faţă de un anumit obiect, capabil să satisfacă trebuinţa

● Dorinţă – reprezentarea clară şi certă a scopului

● Realizare – reprezentarea mijloacelor potrivite atingerii scopului

Definiţii ale comportamentului

*****Totalitatea unor unităţi funcţionale (acte comportamentale), fiecare din care începe cu starea de dezechilibru organic şi se finalizează cu restabilirea echilibrului.

*****Un sistem de acte psihomotrice reale sau ideale în formă de acţiune, care se manifestă în interacţiunea omului cu ambianţa şi asigură satisfacerea directă sau indirectă a trebuinţelor. **Etape ale actului comportamental (J. Mead)**

● Faza impulsivă – dezechilibru organic, senzaţie de incomoditate şi orientare a efortului psihic spre realizarea echilibrului

● Faza perceptivă – sporirea sensibilităţii faţă de elementele din ambianţă care se prezintă ca oportune în scopul înlăturării stării de disconfort

● Faza manipulării – contactarea acestor aspecte, obiecte din ambianţă

● Faza de consum – acord dintre organism şi ambianţă

Explicarea comportamentului în teoria cîmpului lui K. Levin

● Analiza comportamentului trebuie să se fundamenteze pe cunoaşterea situaţiei reale în care a decurs

● Situaţia trebuie să fie interpretată prin prisma capacităţii individului de a o conştientiza şi interpreta

● Trebuie să se ţină cont că fiecare comportament este determinat de anumite trebuinţe (Care trebuinţă a fost satisfăcută prin aceste acţiuni? De ce? Cum?)

● Explicaţia trebuie să pornească de la identificarea cauzelor comportamentului în fiecare caz concret

- Comportamentul este influenţat de factori "aici şi acum", evenimentele trecute şi viitoare pot doar să aducă detalii neînsemnate la structura situaţiei generale şi să modifice componenţa cîmpului psihologic
- B=f(P,E), unde B – comportament, P – persoană, E - ambianţă

Tulburări de comportament

- **Tulburări de comportament (devianţă comportamentală)** – acţiuni ale omului, caracterizate de şi conducînd spre dezadaptare biologică, psihologică şi socială, provocînd conştient sau inconştient suferinţe şi daună însăşi sie, apropiaţilor sau societăţii
- **Comportament asocial –** neglijarea normelor sociale
- **Comportament delincvent** – tip de devianţă comportamentală în cadrul căreia sunt încălcate normele de drept
- **Comportament antisocial** – acţiuni antisociale conştiente grave
- **Comportament criminal** – acţiuni antisociale conştiente şi intenţionate cu caracter grav, clasificate în conformitate cu Codul Penal

3. Agresivitatea în structura comportamentului deviant. Teorii psihologice ale comportamentului deviant

Agresivitatea o putem defini ca o acţiune vătămătoare, orientată împotriva unui organism. A vătăma înseamnă a leza, a traumatiza, a distruge, componente care afectează, deranjează, enervează şi jignesc.

Putem considera acţiuni agresive :

- acţiuni intenţionat distructive (scopul lor este distrugerea, traumatizarea celeilalte persoane);
- acţiuni explicit intenţionat negative (scopul lor este de a produce o stare neplăcută celeilalte persoane);
- acţiuni implicit intenţionat distructive (scopul lor este nu tocmai distrugerea celeilalte persoane, dar individul care acţionează aşteaptă ca tentativa sa să ducă la afectarea persoanei în cauză);
- acţiuni implicit negativ intenţionate (scopul lor nu este crearea unei stări neplăcute celeilalte persoane, dar personajul care acţionează aşteptă ca din cauza acţiunii sale să se instaleze la persoana cealaltă o stare interioară neplăcută).

Teorii psihologice ale comportamentului deviant

❖ **Modelul psihodinamic**

Freud găseşte sursa violenţei umane în sexualitate şi pulsiunea morţii (esenţa distructivă - Thanatos-ul), pe care o avem de la naştere. Dezvoltarea agresivităţii poate avea loc în copilărie, sursele ei putînd fi identificare în sexualitatea infantilă. Pentru Freud, sexualitatea infantilă nu este realizarea

nemijlocitã a unei activitãti sexuale ci este vorba în primul rând de cãutarea plãcerii (libido). De altfel orice fiintã umanã, indiferent de vârstã, este în permanentã cãutare a obtinerii plãcerii si cautã sã-si satisfacã aceastã necesitate folosindu-se de diferitele zone erogene ale propriului corp sau de stimuli din mediul înconjurãtor.

- **STADIUL ORAL** (de la nastere la 18 luni)

După Abraham stadiul dat poate fi numit sadico-oral – muşcarea şi înghiţirea prezentîndu-se ca tendinţă de distrugere – neoformaţiune. Fixarea în stadiul dat – sarcasm, bîrfe, nerăbdare, invidie, lăcomie, gelozie, răzbunare.

- **STADIUL ANAL** (între 18 luni si 3-4 ani)

Neoformaţiune – sadism anal (cruzime, "murdărire", "insinuare"), fixare – încăpăţinare, supărare, răzbunare.

- **STADIUL FALIC** (înspre vârsta de 5 ani)

Fixarea – dominare, laudă, demonstrativism, masculinitate.

- **STADIUL genital**

Fixarea – agresivitate, comportament destructiv şi asocial.

A. Adler despre frustrare şi agresivitate

După ADLER, inferiorităţile fizice declanşează adeseori o serie de frustrări care, la rândul lor, antrenează comportamente normale sau patologice, reuşite sau eşuate, pentru rezolvarea acestor frustrări. Persoana încearcă atunci să-şi compenseze inferioritatea, dar când efortul ei depăşeşte limitele scopului intenţionat, ea supracompensează. Uneori, persoana poate să dezvolte atunci un interes special (datorită sublimării care survine) pentru un domeniu pentru care ea (până atunci) nu avea aptitudini reale (există indivizi care în asemenea situaţii manifestă interes în profesii pentru care nu sunt dotaţi şi pentru care până atunci (cu alte cuvinte înainte să se producă sublimarea) nu posedă însuşirile necesare). Modul de realizare amotivului agresiv:

- Artă – imagini rigide, agresive; literatură – descrieri ale ciocnirilor violente;
- Profesii în care poate fi satisfăcut impulsul agresiv
- Activitate politică
- Interes faţă de moarte, cimitir, superstiţie, frică de infecţii şi boală
- Caritate, simpatie exagerată, altruism

❖ **Modelul sociodinamic al lui K. Horney**

KAREN HORNEY a elaborat conceptul de *anxietate fundamentală* şi de *neajutorare în copilărie* care au dus la dezvoltarea dimensiunii sociale a psihanalizei. „Anxietatea fundamentală" este

,,sentimentul de fiinţa izolată şi neajutorată faţă de o lume potential ostilă" Ea vede nevroza ca stare generală de perturbare a relaţiilor umane.

O gamă largă de factori ai mediului familial contribuie la insecuritatea omului: dominaţia parentală, indiferenţa, promisiunile neîndeplinite, supraprotecţia, atmosfera ostilă din casă, izolarea de alţi copii şi lipsa de respect pentru nevoile individuale ale copilului. Metodele copilului de a se adapta la anxietatea fundamentală formează *pattern-uri motivationale* durabile sau *nevoi neurotice*, care se cristalizează ca trasaturi de personalitate.

Nevoile neurotice sunt *tehnici coping* ale copilului – doleanţe excesive, nerealiste dezvoltate ca răspunsuri la anxietatea fundamentală – dintre care 10 domina persoana.

Scopul lor nu este satisfacţia instinctuală, cum credea Freud, ci securitatea socială. Generalizînd atitudinile rezultate din nevoile nevrotice K. Horney a dedus 3 ca fiind orientate împotriva oamenilor: **NEVOI EXCESIVE PENTRU: EXPRIMATE ÎN COMPORTAMENT** **Putere** Tendinţa de a-i domina şi controla pe ceilalţi, teama de greșeală

Exploatarea celorlalţi Să profiţi şi să te foloseşti de ceilalţi, teama de a părea „stupid"

Realizare personală Străduința de a fi cel mai bun, ambitios, frica de greșeala

❖ **Teoria destructivismului uman**

Dupa Fromm, în om există tendinte inconștiente, puternice spre *rationalitate, creativitate si iubire.* Contrariate ele genereaza drame, nevroze, dezechilibre sufletesti.(1956). Societatea actuala produce *alienarea* omului si genereaza situatii nevrotice. Agresivitatea ca reacţie la aceste stări poate fi de apărare, inofensivă, malignă. Formele ei:

- Violenţă în joc
- Agresivitate reactivă
- Agresivitate rezultată din gelozie
- Agresivitate în formă de răzbunare
- Agresivitate distructivă, manifestată în lipsa de credinţă
- Violenţă compensatorie
- Sadism
- Sete de răzbunare arhaică

❖ **Modelul frustrare – agresivitate**

Teoria despre frustrare – agresivitate emisă de Dollard ş.a. şi care între timp a fost modificată în special de Berkowitz conţine două ipoteze:

● agresivitatea presupune întotdeauna o frustrare. Aceasta este considerată a fi o zădărnicire a unei acţiuni deja existente şi cu un anume scop. Frustrarea înseamnă deci o întrerupere a unei acţiuni cu un anume scop ; nu este vorba despre evenimentul care urmează după această întâmplare sau despre sentimentele ulterioare ale persoanei frustrate;

● frustrarea duce la diferite reacţii, dintre care cea mai importantă este agresivitatea Pe lângă aceste două ipoteze, Dollard şi alţii au mai formulat şi altele

● acuitatea tendinţei de agresivitate depinde direct de violenţa frustrării premergătoare; ● tendinţa de agresivitate creşte odată cu numărul perturbărilor din cadrul unei perioade de timp;

● tendinţa de agresivitate cauzată de o frustrare se opune cauzei care a provocat-o.

Reprezentanţii ipotezei de frustrare – agresivitate consideră agresivitatea ca o pură reacţie. În cazul acesta se răspunde desigur la întrebarea, când reacţionează un individ în mod agresiv, nu însă de ce reacţionează agresiv. În afară de aceasta, nu se ia în considerare aşa numita agresivitate instrumentală, o acţiune agresivă care este aplicată în mod conştient şi planificat pentru realizarea propriilor ţeluri, o acţiune care nu derivă neapărat dintr-o frustrare premergătoare. Această ipoteză tratează deci doar un aspect al agresivităţii.

❖ **Modelul biologic (Teoria despre "instinct")**

Teoria cu privire la originea biologică a comportamentului agresiv a fost dezvoltată de către austriacul Konrad Lorenz, laureat al premiului Nobel (1973), care afirma că agresivitatea la om este o tendinţă spontană moştenită, asemănătoare cu setea şi foamea. Omul acumulează treptat o anumită cantitate de energie agresivă care, dacă nu este periodic eliberată, sporeşte şi se intensifică. Au fost obţinute pe cale experimentală rase de câini, cocoşi şi peşti cu un grad de agresivitate mai înalt decât la semenii lor. Acestea simt nevoia de a-şi manifesta mai frecvent agresivitatea, ceea ce confirmă justeţea teoriei lui Lorenz.

Reprezentanţii acestei teorii pleacă de la faptul că agresivitatea este congenitală, iar în organism are loc o continuă încărcare cu energii agresive. Comportamentul agresiv nu se manifestă oricând, nici chiar atunci când energia necesară ne stă la dispoziţie. Se presupune că descărcarea instinctivă depinde mult mai mult de excitanţii exteriori declanşatori. Cu cât însă instinctul rămâne nesatisfăcut, cu atât se pare că organismul caută un excitant declanşator (aspectul de apartenenţă). Într-un caz extrem este posibilă chiar o acţiune fără declanşator; adică, instinctul se declanşează fără vreun excitant exterior sensibil. Pentru a preveni descărcări spontane ale agresivităţii există după Lorenz, o singură

posibilitate de a le anihila – pe calea socială care nu este periculoasă şi în acelaşi timp admisă, cum ar fi de exemplu, prin sport, sau prin manifestarea entuziasmului pentru ştiinţă şi artă. ❖ **Modelul**

comportamental

Teoria învăţării. Reprezentanţii teoriei învăţării, susţin că agresivitatea este o trăsătură dobândită, însuşită. Agresivitatea este deci privită ca o atitudine socială, cauzată de condiţiile mediului înconjurător şi se poate schimba. Atitudinea agresivă se învaţă şi se dezvoltă din activitatea continuă a omului, din succesele şi insuccesele sale şi din ocaziile de imitare a comportamentului agresiv. Pe prim plan se află următoarele concepte de învăţare:

- condiţionarea operantă (învăţare din succese, învăţare prin confirmare);
- învăţare prin model (învăţare prin imitare, învăţare prin observare).

Din învăţarea prin confirmare putem deduce următoarele:

- cu cât un individ cu acţiuni agresive are mai mult succes, cu atât va exista o mai mare probabilitate ca şi în viitor el va acţiona în mod identic;
- un criteriu decisiv în apariţia comportamentului agresiv este presupunerea personală că printr-o asemenea acţiune se poate obţine un anume succes;
- agresivitatea poate fi înţeleasă ca un produs al unei reacţii de confirmare şi concomitent de sancţionare a comportamentului agresiv (intensificare intermitentă);
- succesele obţinute prin învăţare pot fi atribuite şi altor situaţii, dacă acestea prezintă aceleaşi aspecte pentru declanşarea unui comportament agresiv (generalizarea factorului excitant). Conceptul învăţării prin observare pleacă de la faptul că comportamentul modelului serveşte drept stimulent, pentru a crea o mai mare asemănare între aceasta şi observator.

Modelul agresiv se exteriorizează atât printr-o creştere a numărului de modalităţi agresive, cât şi prin formarea comportamentului. Imitarea modelului depinde , printre altele şi de următorii factori.

- starea socială a modelului;
- vârsta şi sexul (priveşte asemănarea cu observatorul);
- consecinţele comportamentului modelului;
- valoarea pe care comportamentul modelului o are pentru atingerea scopului personal;
- competenţa pe care i se atribuie modelului;
- caracteristici exterioare ale modelului (îmbrăcăminte, fizionomie);
- relaţiile personale cu modelul .

Întrebări pentru recapitulare

- Definirea noţiunilor «comportament» și «patologii comportamentale»

- Rolul trebuinţelor în comportamentul uman
- Rolul motivelor în comportamentul uman
- Analiza comportamentului după J. Mead
- Analiza comportamentului după K. Levin
- Modelul psihodinamic al comportamentului agresiv, deviant
- Modelul frustrare-agresivitate
- Modelul comportamental/Teoria învățării
- Modelul biologic
- Rolul agresivităţii în comportamentul deviant

Bibliografie

1. V. Dragomiroiu. *Psihologia comportamentului deviant.* Bucureşti, 1976.
2. S. Rădulescu. *Devianţă, criminalitate şi patologie socială.* Bucureşti, 1999.
3. S. Rusnac. *Psihologia dreptului*. Chişinău, 2000.
4. S. Rusnac. *Comportamentul agresiv. Cauze şi manifestări //* Symposia professorum, Seria Drept, Chişinău, 1999.
5. T. Vlad, C. Vlad. *Psihologia şi psihopatologia comportamentului.* Bucureşti, 1978.
6. Л.Балабанова. *Судебная патопсихология.* Харьков, 1998.
7. Л. Берковитц. *Агрессия: причины, последствия и контроль.* СПб, 2001.
8. Р. Бэрон, Д. Ричардсон. *Агрессия*. СПб, 1997.
9. Д. Майерс. *Социальная психология.* СПб., 2000.
10. Л. А. Первин, О. П. Джон. *Психология личности. Теория и исследования.* Аспент Пресс, Москва, 2000
11. Э. Фромм. *Анатомия человеческой деструктивности.* М, 1994.

Sarcini individuale

1. Realizați un REFERAT ” *Între devianţă şi delincvenţă - teorii ale cauzalităţii comportamentului deviant şi delincvent*”
2. Prezentați tema schematic

TEMA 2: RAPORTUL PSIHOLOGIC AL INDIVIDULUI CU CADRUL SOCIAL NORMATIV ŞI LEGISLATIV

Plan:

1. Societatea şi criteriile valoric normative

2. Socializare juridică şi conştiinţă de drept

3. Dreptul ca sistem de organizare a relaţiilor sociale

1. Societatea şi criteriile valoric normative

Valori sociale

Valori general-sociale

Valori ale grupului social

Valori individuale

Modele de comportament

Comportament social-pozitiv

Valori sociale şi comportament prosocial

Comportament prosocial – selectarea modelelor comportamentale care presupun un acord total cu valorile sociale, atitudine atentă faţă de acestea. Nu presupune simplu conformism social, supunere solicitărilor sociale în vederea căpătării unor gratificări sau reieşind din evitarea sancţiunilor, dar realizarea propriilor motive, idealuri, convingeri. Caracteristicile comportamentului prosocial:

● Orientare spre ajutorarea, susţinerea persoanelor, în lipsa aşteptării gratificărilor şi profitului; ● Cîştigul este de partea celui care devine obiect al acţiunilor prosociale;

● Acţiunile sînt benevole, conştiente, fără de constrîngeri externe.

Exemple ale comportamentului prosocial – acţiuni de caritate în raport cu categoriile sociale defavorabile, apărarea echităţii, a patriei. Comportamentul prosocial este caracterizat de altruism, empatie, stimă faţă de altul, înţelegere şi compasiune în raport cu aşteptările, dificultăţile, orientarea acestuia, caracter firesc şi liber.

Valori sociale şi tipuri de comportament

Comportament deviant

Comportament conform cerinţelor legii – corespunzător scopurilor şi intereselor aflate în acord cu norma de drept, realizarea căruia corespunde propriilor interese şi nu lezează personalitatea şi interesele altuia

Norme sociale şi modele de comportament

Normă socială

Normalizare

Criterii valoric-normative

Socializare şi asimilare a normelor şi modelelor de comportament

Norme sociale şi comportament

Socializare juridică – internalizarea (asimilarea conţinutului şi formarea atitudinilor) normei de drept şi acceptarea benevolă, conştientă a modelelor de comportament aflate în acord cu aceasta Norma de drept – modele, reguli de comportament, elaborate de organe legislative, respectarea căror este supravegheată de anumite instituţii juridice. Sunt secundare în raport cu norma socială, avînd menirea protejării valorilor sociale de importanţă majoră pentru om. Conţinutul lor reflectă calitatea relaţiei stat-persoană: în condiţiile statului de drept corespund intereselor cetăţenilor. Încălcarea normei de drept este sancţionată prin lege.

2. Socializare juridică şi conştiinţă de drept

Socializarea juridică formează conştiinţa de drept a persoanei. *Conştiinţa de drept – un sistem de cunoştinţe, reprezentări şi aprecieri pe care omul le posedă în raport cu organizarea juridică a statului, orientări comportamentale şi modele ale acţiunilor, construite în conformitate cu cerinţele legislaţiei.* Nu presupune cunoaşterea în exclusivitate a legislaţiei, care intră doar în competenţa specialiştilor, dar recunoaşterea şi acceptarea criteriilor normativ-valorice, care constituie substanţa normei de drept – regulii oficial elaborate.

Etape ale constituirii şi nivele ale conştiinţei de drept

- **Etapa primară – socializare primară** (modelarea comportamentului de drept), - asimilarea cunoştinţelor la nivelul valorilor şi normelor sociale, a conţinuturilor empirice ale normei, care contribuie la învăţarea unor modele de comportament corecte în raport cu legea, corespunzătoare propriilor trebuinţe şi interese. Decurge sub impactul controlului social şi nu prevede cunoaşterea conţinutului normei juridice.

- **Conştiinţa de drept elementară** îi permite persoanei un acord cu norma socială şi de drept, dar exclude capacitatea de alegere în situaţiile sociale complexe şi dificile, posibilitatea apărării propriilor libertăţi şi drepturi.

- **Etapa învăţării comportamentului de drept** (socializare secundară) – asimilarea cunoştinţelor şi modelelor prevăzute în legislaţie în cadrul instituţiilor sociale (şcoală, facultate etc.), formarea sistemului de reprezentări cu referinţă la drepturile, libertăţile şi obligaţiile cetăţeanului, reglamentate prin lege, la structura organelor de drept din stat. Mai frecvent cunoştinţele despre norma de drept sunt asimilate empiric. Conduce la formarea unei conştinţe de drept evoluate. Nivelul mediu al conştiinţei de drept – **cunoştinţe de drept** – un sistem de cunoştinţe şi deprinderi cu referinţă

organizarea juridică a statului şi a locului personal în aceasta: la drepturi, libertăţi, responsabilităţi, confirmate prin lege, care permite rezolvarea propriilor probleme prin intermediul organelor abilitate.

● **Etapa socializării prin efort personal (etapa formării atitudinilor personale)** – este înţeles nu numai conţinutul normei de drept, dar şi particularităţile distincte, condiţiile care contribuie la adoptarea unei anumite organizări a sistemului de drept, se afirmă atitudini individuale şi evaluări ale sistemului juridic şi normei de drept.

● **Conştiinţă de drept superioară** – posedarea viziunilor individuale în raport cu sistemul de drept şi norma juridică, rolul social al dreptului, formarea capacităţilor de a judeca critic asupra propriului loc în stat, statutului personal, garantat de normativitatea juridică, de a organiza comportamentul propriu în conformitate cu solicitările sociale şi de drept.

Funcţiile conştiinţei juridice

Funcţia cognitivă (de cunoaştere) – asimilarea conţinutului normei de drept, mai frecvent la nivel de cutumă, formarea sistemului de reprezentări juridice, experienţe ale contactelor cu organele de drept, stabilirea unor modele corespunzătoare cerinţelor legislative.

Funcţia evaluativă – formarea atitudinilor în raport cu norma de drept şi sistemul juridic, de la acceptare pasivă la apărare activă, de la inacceptare pasivă la încălcare.

Funcţia de dirijare a comportamentului – instituirea unui control conştient asupra comportamentului determinat de prescripţiile normei de drept.

3. Dreptul ca sistem de organizare a relaţiilor sociale

Norma de drept îşi îndeplineşte funcţiile atunci, cînd corespunde intereselor şi trebuinţelor sociale. Importanţa psihologică a normei de drept – organizarea şi dirijarea relaţiilor sociale, asigurarea armoniei sociale şi relaţiile interpersonale şi intergrupale, lichidarea pericolelor conflictelor şi confruntărilor, dezvoltarea socială a persoanei.

Asigură raportul persoanei cu valorile sociale şi grupale, aşteptările şi principiile sociale. Norma de drept prezintă modele favorabile integrării sociale a persoanei, îndeosebi în condiţii de confuzie sau conflict social.

Legislaţia în vigoare corespunde mentalităţii colective, conştiinţei sociale şi modelelor de comportament acceptate într-o anumită perioadă istorică..

Libertatea persoanei este asigurată prin existenţa statului de drept. Libertatea personală este o categorie relativă, presupunînd drepturi şi obligaţii sociale: dreptul la viaţă şi integritate fizică şi psihică, dreptul la deplasare liberă, alegerea locului de trai, iniţiativă creatoare, dezvoltare personală, asigurare materială prin metode legitime etc.

Umanizarea conţinutului normei de drept la etapa contemporană presupune conferirea acesteia a rolului de unic instrument de reglamentare a relaţiilor sociale, asigurare a echităţii şi egalităţii persoanelor în faţa legii, a responsabilităţii personale de propriul comportament

Întrebări pentru recapitulare

● Raportul dintre norma de drept şi normativitatea socială

● Persoana – norma de drept – norma socială – comportamentul individului uman ● Socializarea juridică: conţinut şi proces

● Conştiinţa de drept: conţinut şi manifestare în comportament şi atitudini

Sarcini individuale

1. Organizați grafic tema
2. Realizați o Prezentare power point cu titlul ”*Locul teoriei generale a dreptului în sistemul științelor sociale și comportamentale*”

Bibliografie

Mitrofan, N., Zdrenghea, V., Butoi, T. *Psihologie judiciară.* Bucureşti, 1992.

Prună, T. *Psihologie judiciară.* Ed.Chemarea, Iaşi, 1994.

Rusnac, S. *Psihologia dreptului.* Chişinău, 2000.

Rusnac, S. *Ghid de psihologie. Pentru agenţii judiciari.* Chişinău, 1997.

TEMA 3: PSIHOLOGIA DEVIANŢEI ŞI DELINCVENŢEI JUVENILE

Plan:

1. Cercetări teoretice şi practice ale particularităţilor de vârstă ale minorilor şi determinării de către acestea a devianţei şi delincvenţei

2. Mecanisme ale tulburărilor de comportament în ontogeneză

3. Tipuri şi forme ale devianţei şi delincvenţei juvenile

1. Cercetări teoretice şi practice ale particularităţilor de vârstă ale minorilor şi determinării de către acestea a devianţei şi delincvenţei

Delincvenţă juvenilă – devieri de la norma socială şi penală înregistrate în comportamentului minorilor.

Devianţa juvenilă – acte comportamentale repetate cu caracter antinormativ şi caracterizînd o persoană marcată de dezadaptare socială.

Factori ai devianţei şi delincvenţei juvenile

Factori interni

- particularităţi şi structură neuropsihică, determinate de modificările la vîrsta adolescenţei
- probleme legate de imaturitatea intelectuală, volitivă, afectivă
- structura amorfă a motivaţiei

Factori sociali

- mediul semenilor
- familia
- condiţiile social-generale
- mass media

Factori neuropsihici

• maturizarea sexuală
• stări de sănătate
• disfuncţii cerebrale, endocine
• probleme de afectivitate
• agresivitate

Familia se prezintă ca o matrice de viaţă fundamentală pentru existenţa şi formarea personalităţii copilului, ca mediu educativ determinant, dar şi ca sursă de dezadaptare socială şi de comportament deviant, prin factori social şi psiho-pedagogici, cu efect cauzal negativ.

Familia este desigur determinată în primul rând prin condiţiile economice, materiale, de hrană, îmbrăcăminte, locuinţă, de organizarea unui ritm al vieţii, de nivel cultural şi comportamental, de integrarea socială prin care îşi pune desigur amprenta pe existenţa şi dezvoltarea copilului în mod hotărâtor.

Factorii de *ordin psiho-pedagogic, rezultaţi din familie,* sunt într-o paletă foarte largă şi nu există posibilitatea de a-i cuprinde pe toţi cei care determină comportament deviant sau chiar delictual la elevi, oprindu-ne doar asupra unor seturi dintre aceşti, şi anume:

Deficite de *climat familial* şi de *structură familială*. Se observă împărţirea acestora în două: de *climat* şi de *structură şi funcţionalitate* familială.

Sub aspectul *climatului*, fiecare familie are o anumită tonalitate, continuitate, armonie, echilibru sau dezechilibru familial; toate acestea având ca factor comun un element de afectivitate, care adeseori este greu detectabil în mod direct, dar care are o acţiune permanentă, profundă şi de durată asupra formării şi dezvoltării personalităţii.

Una este *normalitatea afectivă* şi alta este *carenţa afectivă*, însoţită adeseori de o carenţă educativă, care produce efecte nu numai de stagnare sau involuţie psiho-somatică, dar şi de comportament deviant şi delictual.

Carenţa afectivă se manifestă în mai multe forme: persistenţa ei sau discontinuităţile ei, începând cu primele zile de după naştere, până la încheierea adolescenţei.

Încă de la mijlocul secolului trecut s-a impus ideea că sugarul are *nevoie de dragoste* mai mult decât de prezenţa fizică a mamei biologice, astfel că s-a impus progresiv o noţiune nouă, cea de *carenţă afectivă*, diferită progresiv de noţiunea de *carenţă maternală prin separare*.

S-a demonstrat cum *carenţele afective* produc inevitabil *frustrări*, despre care se ştie că determină agresivitatea

- *carenţa afectivă* sub aspectul sferei înglobează toate cazurile de carenţă maternală şi paternală, inclusiv :

● *carenţa completă* (prin absenţă sau rupere);

● *carenţa relativă* (incluzând cazurile în care relaţiile cu părinţii sunt rare, intermitente sau provizoriu rupte);

● *carenţe latente*, în care prezenţa fizică a părinţilor este asigurată, însă fără ca ei să ofere dragostea de care copilul are nevoie:

◯ fie că ei au o atitudine de respingere activă, cu ostilitate manifestată pentru copil; ◯ fie că ei au o atitudine de respingere latentă (manifestări de dragoste refulate din cauza unei *culpabilităţi oedipene* inconştiente; indiferenţă faţă de copil la părinţi narcisişti sau depresivi etc.). *Efectele carenţei afective* sunt cu atât mai grave şi mai ireversibile cu cât este mai precoce şi mai durabilă existenţa acesteia. Ele se pot clasifica în:

● *efecte pe termen scurt,* cum ar fi *hospitalismul*, oprirea sau regresia dezvoltării motorii şi psihice (antrenând stagnarea sau scăderea coeficientului de dezvoltare);

● *efecte pe termen lung,* multe confirmate din diferite studii *anamnestice* (din relatări biografice ale adulţilor), care confirmă însemnătatea carenţelor afective precoce la subiecţii *întârziaţi*, *schizofrenici*, *delincvenţi*.

Carenţa educativă, frecventă în mediile defavorizate, poate lua forma unei întârzieri uneori definitive. Evoluţia riscă în acest caz să treacă spre deficienţă culturală sau spre *comportament asocial* (şi antisocial).

În cercetarea carenţei afective se pune accent pe efortul de cunoaştere a mai multe laturi ale personalităţii adolescentului prin *ancheta socială*: un procedeu de adunare a informaţiei şi de *observaţie* asupra *subiecţilor*, a familiilor sau a *grupurilor sociale* în mediul lor de viaţă, cu scopul

unei cercetări metodice, de verificare de ipoteze, de *mărturie* sau înaintea unei intervenţii de natură

administrativă. Se cercetează criteriile de *disfuncţie a sistemului familial* şi de *vulnerabilitate* la influenţele mediului; relevantă este viziunea sistemică, inclusiv prin efectele asupra subsistemului numit „copiii familiei".

În funcţionalitatea familliilor putem constata diverse tipuri

Sub aspectul permisivităţii, al climatului autoritar sau permisiv:

- *familii liberale*, care dezvoltă iniţiativele copilului, îi dezvoltă şi fermitatea în acţiuni, curiozitatea epistemică, spiritul obiectiv de autoevaluare;
- *familia reprimatoare,* care înăbuşe spiritul de independenţă al copilului, nu poate să ajungă la autoevaluarea obiectivă a sa tocmai pentru că nu a fost pus în situaţii de iniţiativă şi fermitate în acţiuni şi ca urmare nu are o identitate, o părere despre sine, o conştiinţă de sine adecvată. Din punctul de vedere al nivelului de integrare socială s-au deosebit:
- *familii integrate social*, sigure de ele, care prezintă un grad ridicat de receptivitate socială; ● *familia la limita integrării,* nesigure, închistate, refractare la tot ce apare nou pe plan social. După un alt criteriu, familiile au mai fost clasificate în:
- *familii active*, a căror principală însuşire este aceea de a se afirma, de a lupta cu greutăţile, de a se impune, în sensul bun al cuvântului, în societate şi care încurajează la membrii mai tineri ai familiei, a dinamismului, a încrederii în sine, a motivaţiei muncii;
- *familiile pasive*, indiferente, indolente, care generează sentimentul de eşec, de neîncredere în viaţă, de descurajare, nu lupta cu obstacolele vieţii întâlnite în activitate.

Sub aspectul completitudinii sau incompletitudinii familiilor, a modului lor de constituire sau reconstituire, se deosebesc:

- familii în care există *părinţii*, care formează *miezul grupului familial*;
- familii în care absenţa temporară *a unuia dintre părinţi*, situaţia de deces a unuia sau ambilor părinţi, etc., prezentă condiţii cu răsunet diferit asupra mediului familial şi al echilibrului psihic al copilului; ● situaţia de pierdere a unuia dintre părinţi, în sensul că nu mai este direct în familie, lângă copii, poate fi şi *divorţul*.

Dezacordul conjugal este neînţelegerea durabilă între soţi, care are o fenomenologie extrem de variată, manifestându-se în ură, încrâncenare, război continuu cu fel şi fel de modalităţi şi de mijloace. Copilul reacţionează fie opunându-se acestei stări de lucruri, fie închizându-se în sine, dar niciodată în mod adecvat.

Cufundat în confuzie, activitatea sa şcolară se deteriorează (nu mai poate avea un program, nu are liniştea necesară concentrării, nu are programarea şi sprijinul, începând din partea mamei, care ar

trebui să se ocupe mai mult d el, ş.a.m.d.).

- *Familia adoptivă*, alcătuită de obicei din părinţi mai vârstnici şi dintr-un singur copil înfiat sau luat sub ocrotire, întreaga afecţiune şi grijă se îndreaptă de regulă spre acest copil; Andrei Cosmovici arată: „... saturat şi plictisit de atâtea atenţii, copilul va adopta atitudinea *minimei rezistenţe faţă de greutăţi,* faţă de efort";
- *Familiile reconstituite* din familii divorţate, cu copii rezultaţi din căsătorii anterioare şi care vin de obicei cu principii şi deprinderi de educaţie total diferite, fapt care poate favoriza o atmosferă de nesiguranţă şi nelinişte sau apariţia unor conflicte şi tensiuni, fie între cei doi părinţi, fie între părinţi şi copii.
- *Familiile disociate*, deseori cei doi părinţi, deşi despărţiţi, revendică în aceeaşi măsură copilul, fiecare dintre ei căutând să-l atragă de partea lui şi să-l instige împotriva celuilalt, pentru a-l compromite. Impresionante sunt, în această privinţă, cazurile acestor copii deveniţi „confidentul" unuia dintre părinţi, care îşi dau seama de prăbuşirea condiţiilor securităţii vieţii lor de familie, ceea ce îi face să devină *blazaţi şi neîncrezători în oameni*;
- Cazul *copiilor orfani* sau *abandonaţi*, care se află în grija asistenţei publice, căror le lipseşte mediul afectiv, familial. De aceea, din rândul acestora se detaşează, uneori, copilul depresiv, descurajat, aflat în continuă căutare de afectivitate.

Exigenţele exagerate, manifestate de unii părinţi faţă de copii lor, favorizează eşecurile şcolare, provoacă „intoxicaţiile intelectuale", generatoare de irascibilitate şi chiar de agresivitate în raport cu sarcinile şcolare. André Bergé spunea: „Un defect nu este o imperfecţiune esenţială a fiinţei, ci un mod deosebit şi aberant de a acţiona la exigenţele lumii exterioare. Defectul vădeşte o dificultate de adaptare... Un copil dificil este aproape întotdeauna un copil care are anumite dificultăţi".

2. Mecanisme ale tulburărilor de comportament în ontogeneză

Vârsta copilăriei preşcolare

Situaţiile de frustrare a trebuinţelor, disconfort, concurenţă conduc la:

- manifestări autoagresive
- agresivitate în raport cu cei din mediul familial
- conflicte cu semenii
- egocentrism
- manifestări oedipiene
- reacţii de supărare

Dinamica reacţiilor agresive în copilăria mică

Vârsta	Pînă la 1 an	1-2 ani	2-3 ani	3-4- ani	4-7 ani

Reacţii agresive impulsive	88,9%	78,4%	75,1%	59,9%	36,3%
Reacţii agresive orientate	0,7%	6,3%	10,6%	25,6%	28%

Reacţii agresive la vîrsta şcolară mică, pubertate, adolescenţă

Agresivitatea se diferenţiază în funcţie de apartenenţa sexuală: fetiţele – verbală, băieţii – fizică. Se diversifică şi ca formă

Vărsta	Agresivitate fizică	Agresivitate indirectă	Agresivitate verbală	Negativism
10-11 ani	49%	32%	44%	45%
12-13 ani	56%	48%	51%	64%
14-15 ani	61%	51%	72%	65%

Apartenenţă sexuală şi agresivitate (în %)

Forme ale agresivităţii	10-11 ani		12-13 ani			15 ani
	Fete	Băieţi	Fete	Băieţi	Fete	Băieţi
Fizică	**70**	**30**	**59**	**38**	**61**	**59**
Indirectă	**40**	**25**	**49**	**41**	**39**	**59**
Verbală	**62**	**38**	**52**	**49**	**81**	**60**
Negativism	**68**	**36**	**69**	**62**	**82**	**52**

3. Tipuri şi forme ale devianţei şi delincvenţei juvenile

După orientarea distructivă a comportamentului:

1)*devianţă în formă de agresivitate solitară* – orientare heteroagresivă; consum de alcool, droguri şi fumat la o vîrstă precoce; violenţă şi cauzare de leziuni corporale semenilor; contacte distorsionate cu mediul adulţilor şi cu cel şcolar; autoapreciere joasă şi compensare inadecvată; lipsă de compasiune;

2)*tipul agresiv în grup* – prioritate grupului de semeni cu conduite antisociale sau asociale, vagabondaj, dependenţă de grup, furturi, acţiuni de huliganism etc.

În conformitate cu orientarea socială a comportamentului

- Comportament antisocial socializat – fără disfuncţii neuro-psihice, din familii defavorabile, dominaţi şi atraşi de grupul semenilor;
- Comportament agresiv determinat de particularităţi psihice – stări afective negative, frustrare a trebuinţelor, stres, traume psihice, leziuni organice ale creierului

În conformitate cu orientarea obiectuală a comportamentului şi modul de exprimare

- Acţiuni heteroagresive – orientate spre alţi subiecţi, obiecte
- Acţiuni autoagresive – orientate spre sine
- Volitivă, orientată – conştientă, dirijată, corespunzînd propriilor dorinţe
- Impulsivă – explozivă, pe fundalul trăirilor afective

În conformitate cu scopul şi modul de exprimare

- Instrumentală, constructivă, pozitivă
- Destructivă, violentă
- Fizică

- Verbală
- Indirectă
- Negativism

Întrebări pentru recapitulare

- Factori biopsihici ai devianţei şi delincvenţei juvenile.
- Motivele, directivele, interesele, orientările şi aşteptările în structura comportamentului deviant şi delincvent al minorului.
- Influenţa mediului social ca factor al devianţei şi delincvenţei juvenile.
- Criza adolescenţei şi devianţa comportamentală.

Sarcini individuale

1. Realizați un referat cu titlul ”*Atitudinea parentală şi percepţia fenomenului de delincvenţă juvenilă de către părinţi*”
2. BRAINSTORMING ”Cauzele comportamentului deviant la minori”

Bibliografie

Пирожков, В.Ф. *Криминальная психология.* М., 1998

Rădulescu, S. M., Banciu, D. Introducere în sociologia delincvenţei juvenile. Ed.Medicală, Bucureşti, 1990.

Rusnac, S. *Factorii sociali în comportamentul delincvent al minorilor*//Anale ştiinţifice. Drept. ULIM, Chişinău, 1999.

Rusnac, S. *Familia ca factor al comportamentului delincvent al minorilor* // Conferinţa Ştiinţifico didactică anuală, Chişinău, 1998.

Manuale

Mitrofan, N., Zdrenghea, V., Butoi, T. *Psihologie judiciară.* Bucureşti, 1992.

Prună, T. *Psihologie judiciară.* Ed.Chemarea, Iaşi, 1994.

Rusnac, S. *Psihologia dreptului.* Chişinău, 2000.

Rusnac, S. *Ghid de psihologie. Pentru agenţii judiciari.* Chişinău, 1997.

TEMA 4: PARTICULARITĂŢI DE PERSONALITATE ŞI ASISTENŢA

PSIHOPEDAGOGICĂ A DEVIANŢEI ŞI DELINCVENŢEI JUVENILE

Plan:

1. Profilaxia devianţei şi delincvenţei juvenile
2. Criterii ale diagnosticării devianţei şi delincvenţei juvenile
3. Reabilitarea minorilor delincvenţi
4. Grupuri-training în scop de profilaxie şi reabilitare a minorilor cu comportament deviant şi delincvent

1. Profilaxia devianţei şi delincvenţei juvenile

În funcţie de natura, caracterul, gradul dezadaptării pot fi definite cîteva tipuri ale dezadaptării juvenile, care conduc la comportament deviant şi delincvent:

• dezadaptare patogenă
• dezadaptare psihosocială
• dezadaptare socială

Dezadaptare patogenă

Provocată de:

• devieri, patologii ale dezvoltării psihice (psihoze, psihopatii, leziuni organice ale creierului, dezvoltare intelectuală patologică etc.)
• situaţia defavorabilă socială în care are loc dezvoltarea copilului (fobii, obsesii, enuresie etc.) • criza de vîrstă (accentuări de cracter, dereglări afectiv-volitive etc.)

Profilaxia dezadaptării patogene

Acţiuni cu caracter medico-pedagogic, psihoterapeutic, corecţional în cadrul instituţiilor de învăţămînt, a centrelor speciale de reabilitare, clinicilor psihoterapeutice etc.

Acţiuni de profilaxie în cazul dezadaptărilor patogene – al oligofreniei

• Diagnoza oligofreniei şi crearea condiţiilor de instruire şi educare adecvate capacităţilor intelectuale ale copilului
• Orientarea corectă la activităţi de muncă adecvate dezvoltării copilului, formarea deprinderilor de muncă şi a automatismelor în autoservire
• Formarea deprinderilor sociale în conformitate cu capacităţile intelectuale

Acţiuni de profilaxie în cazul dezadaptărilor patogene – al dezvoltării patologice a persoanei

• Psihodiagnosticul formei de dezadaptare
• Aprobarea unor programe speciale individuale corecţionale care pot fi realizate în instituţia de învăţămînt
• Implicarea în programe corecţionale în cadrul instituţiilor şi centrelor pentru minori cu caracter corecţional, psihoconsultativ, psihoterapeutic

Acţiuni de profilaxie în cazul dezadaptărilor patogene – al dezvoltării patologice a persoanei

(al accentuărilor de caracter)

Accentuările de caracter – o formă a manifestărilor patologice de limită, care poate conduce sau la dereglări patogene constante, sau, în cazul unor programe psihocorecţionale şi de reabilitare socială reuşite – la integrare armonioasă în societate.

Profilaxia se referă la

❖familia adolescentului – consiliere în vederea creării unor condiţii oportune de educare a adolescentului ❖însăşi adolescentul – implicarea în programe psihocorecţionale, psihoterapeutice, sociale ❖cadrul şcolar – activitate ci adolescenţi cu accentuări de caracter

Acţiuni de profilaxie în cazul dezadaptărilor patogene – al dezvoltării patologice a persoanei (al emoţiilor, motivaţiei, voinţei)

Asemenea dezadaptări se manifestă în incapacitate de empatie, lipsă de interese, activitate intelectuală redusă, defecţiuni de voinţă (impulsivitate, încăpăţinare, incapacitate de decizie autonomă etc.), diferenţă gravă dintre motivaţia dezvoltării intelectuale şi sociale etc.

Profilaxia constă din delimitarea problemei (inclusiv psihodiagnosticul ei) şi realizarea unor programe psiho- şi sociocorecţionale.

Acţiuni de profilaxie în cazul dezadaptărilor patogene – al manifestărilor puternice a simptomaticii crizelor de vîrstă

În cazul unei dezvoltări intelectuale în normă, iar frecvent chiar şi în diferenţă pozitivă faţă de semeni, şi manifestărilor negative (egoism, discriminare a semenilor, pedagogilor etc.), a conflictelor cu părinţii, pedagogii, se recomandă programe individuale şi tratare diferenţiată a adolescenţilor, activităţi de informare a şcolii şi familiei, traininguri psihosociale.

Acţiuni de profilaxie în cazul dezadaptărilor psihosociale

Dezadaptarea psihosocială se remarcă prin încălcarea normelor morale şi de drept, asocialitatea comportamentului, deformarea orientărilor valorice, a motivelor sociale – procesul socializării decurge defectuos la nivel funcţional şi de conţinut. În calitate de factori au socializării inadecvate pot fi familia, mediul semenilor etc.

La nivel de dezadaptare şcolară se manifestă în scolarizare defectuoasă – lipsa de la lecţii, rezultatele insuficiente la învăţătură, comportament de sfidare a pedagogilor, colegilor etc.

În familie – conflicte cu părinţii, vagabondaj etc.

Acţiuni de profilaxie în cazul dezadaptărilor psihosociale uşoare

Modificarea calitativă a relaţiilor dintre adolescentul cu comportament deviant şi pedagogi, colegi, control şi ajutor în asimilarea materialului, implicarea în activităţi extraşcolare, dezvoltarea capacităţilor de autoanaliză şi autodezvoltare, lucru cu familia, crearea unor interese pentru viitor.

Acţiuni de profilaxie în cazul dezadaptărilor psihosociale medii

Dezadaptările medii – abandon şcolar, interese asociale şi antisociale, deficienţe grave în socializare, comportament deviant – consum de alcool, droguri, vagabondaj, delincvenţă etc. Acţiuni speciale de profilaxie, realizate de centre şi organizaţii sociale.

Acţiuni cu caracter complex – juridic, social, psihologic, medical.

Subiectul 2. Criterii ale diagnosticării devianţei şi delincvenţei juvenile

Principii ale diagnosticării:

➢ implicarea în observare a şcolii şi familiei;

➢ cercetare longitudinală şi particulară;

➢ stabilirea rolului tuturor institutelor de socializare;

➢ diagnosticul conţinutului procesului de socializare şi a funcţionalităţii lui;

➢ identificarea raportului personalitate-afirmare de sine, personalitate-societate, personalitate- societate.

Criterii ale identificării devianţei şi delincvenţei juvenile:

➢ Planuri de viaţă, orientări pozitive spre viitoarea profesie

➢ Disciplină şcolară, interes faţă de învăţătură

➢ Interese şi abilităţi

➢ Aprecierea rolului şcolii, al familiei, al grupului de semeni

➢ Capacităţi de colaborare cu grupul social de apartenenţă

➢ Capacităţi critice

➢ Autocritică, autoanaliză, autoidentificare şi autoconştientizare

➢ Tendinţe empatice

➢ Capacităţi volitive

➢ Cultură etcă

➢ Deprinderi şi obiceiuri

Metode, utilizate în psihodiagnostic

❖Anamneză

❖Interviu, chestionar

❖Metode pentru identificarea factorilor critici (testul frazelor neterminate, desenul familiei, teste de agresivitate, MMPI etc.)

❖Teste de personalitate (testul Eysenck, chestionarul Liciko, metode proiective etc.) ❖Teste pentru determinarea stărilor psihice (testul Lusher, scale de anxietate, depresie etc.) ❖Metode de identificare a calităţii adaptării sociale (testul motivaţiei şcolare, teste de comunicativitate, sociometria etc.)

Criterii şi forme de apreciere a comportamentului delicvent al minorului

Caracterizarea motivaţiei

Comportamentul delincvent este provocat de motive regresive ale deficitului, care le domină şi le exclud pe cele ale dezvoltării; fiind provocate de nesatisfacerea trebuinţelor bazale de securitate (necesitatea de apărare, frică şi supărare provocate de condiţiile dificile) şi de menţinerea unor relaţii sociale favorabile (trebuinţa de afiliere, identificare, dragoste, acceptare, susţinere). Aceste motive provocate de privare sunt o condiţie a frustrării.

Caracterizarea afectivităţii

Afectivitatea majorităţii minorilor cu comportament delincvent este caracterizată de tulburări ale sferei afective de natură nevrotică, psihotică, depresivă. În cadrul simptoamelor constante se manifestă împletirea paradoxală a reacţiilor astenice (anxietate, fobie, ipohondrie) şi stenice (nervozitate, reactivitate, supărare).

Calitatea efortului volitiv

Delincventul minor suportă consecinţele tulburărilor calitativ-cantitative ale voinţei, dînd dovadă de incapacitate sau capacitate redusă de dirijare voluntară a comportamentului. Astfel, în comportament se manifestă nerăbdarea şi impulsivitatea, toleranţa joasă la frustrare, dificultăţile de definire a scopurilor, substituirea lor cu motive false, autocontrolul redus, uneori limitat la nivelul instinctelor. Rigiditatea comportamentală se prezintă ca un mod de compensare şi reacţie de apărare.

Calităţile morale

Comportamentul delincvent rezultă din dificultăţile de formare a standardelor morale individuale corespunzătoare celor sociale. În domeniul moral delincventul minor este caracterizat de lipsa unor principii morale autonome, fundamentate pe interiorizarea normelor sociale; de conflictualitate între

reglementarea internă şi externă a comportamentului; între standardele morale proprii şi solicitările moral-etice ale ambianţei.

Organizarea relaţiilor interpersonale

Se confruntă cu probleme de adaptare socială, în care domină o anumită strategie: □ procese de rezistenţă activă la influenţele interpersonale, manifestat în agresivitate; □ strategii de adaptare comportamentală prin autolimitări şi sporire a controlului, colaborării convenţionale, căutării acceptării; □ comportamentul adaptativ pasiv, marcat de neîncredere, ascultare, supunere.

Metode de cercetare a comportamentului delincvent al minorilor

Observaţia

Colectarea informaţiei prin percepţia directă şi înregistrarea manifestărilor comportamentale: □ a reacţiilor agresive şi modului de manifestare a lor;

□ a sincerităţii în expunere;

□ a încercărilor de a ascunde adevăratele opinii şi comportamente;

□ a regretelor cu referinţă la cele întîmplate;

□ a recurgerilor la apărare sau a compensărilor;

□ a formelor de a relata despre diferite situaţii şi persoane.

Interviu cu minorul

Interviul are drept scop identificarea situaţiei minorului – a comportamentului, atitudinilor, ideilor despre mediul şcolar, al semenilor şi familial; a rolului acestor trei areale sociale în formarea şi manifestarea lui, a anumitor probleme pe care le are în comunicare cu profesorii, semenii, părinţii – aparte cu mama, cu tata. Sunt incluse şi întrebări care vizează calitatea maturizării sexuale, aprecierile pe care minorul le dă situaţiei şi comportamentului său.

Fiecare din cele 40 de întrebări este urmată de întrebări suplimentare, de clarificare a anumitor particularităţi. La fiecare din ele se solicită un răspuns anume. Toate răspunsurile sunt utile, pentru a căpăta o caracteristică amplă a minorului, a scopurilor, intereselor, idealurilor lui, a relaţiilor pe care le are cu ambianţa socială, a rolului şcolii, semenilor, părinţilor în viaţa lui.

Întrebările se adresează în corespondenţă cu vârsta minorului, interesele şi preocupările lui.

ANCHETA MINORULUI

Numele _____

Prenumele _____

Vârsta _____

Adresa _____

Dacă învaţă, instituţia _____

1. Ai locuit cu părinţii întotdeauna?

a) Dacă nu, din ce cauze?

b) Cît de mult a lipsit din familie mama? Tata? Tu?

2. **Care sunt studiile tale?** Primare; medii incomplete; medii complete; liceu; altceva **3. Dacă înveţi, povesteşte despre starea lucrurilor în şcoală.**

a) Ce note primeşti?

b) Ai dorit vreo dată să schimbi şcoala?

c) Care este atitudinea ta faţă de profesorii care te învaţă?

d) Profesorii tăi te ajută? Ce te face să crezi aşa?

e) Ai profesori care nu-ţi plac şi cu care ai relaţii deosebit de tensionate? f) Ai profesori care-ţi plac şi cu care ai relaţii bune? Ce-ţi place în comportamentul lor? **4. Cît de frecvent consideri că profesorii şcolari îţi pun note proaste pe nedrept sau se comportă cu tine incorect?**

a) Crezi că există motive, pentru care profesorii se comportă cu tine incorect? b)

Când ţi se întâmplă asemenea lucruri, ce faci? Cui îi povesteşti?

c) Imaginează-ţi că un profesor s-a comportat incorect cu tine, te-a pedepsit pe nedrept, ce vei face? Ce vei spune?

d) Ce atitudine ai faţă de faptul că profesorii dau prea multe teme pentru acasă? Sau te roagă să faci ceva, ce crezi că nu ţine de obligaţiile tale? Ce anume? Îi spui ce simţi în legătură cu aceasta? Ce anume îi spui?

5. Dacă nu-ţi place vreun profesor, îl critici? Cum? Cît de frecvent?

a) Când ultima dată te-ai supărat pe vreun profesor? Ce ai făcut atunci? Dar ce a fost până la aceasta?

b) Ţi s-a întâmplat vreo dată să încerci să-l loveşti pe vreun profesor, să arunci cu ceva în el? Dacă da, când, cît de frecvent?

c) Ai trântit uşa, ai împins scaunul sau ai făcut altceva de asemenea fel?

d) Te-ai certat cu profesorul? Te-ai comportat brutal?

e) Consideră că te superi frecvent pe profesori?

f) Cum consideră că poţi corecta relaţiile cu profesorul care nu-ţi place mai mult? g) Ai schimbat vreo dată clasa, şcoala din cauza relaţiilor proaste cu un profesor, cu mai mulţi? Ai anunţat direcţia şcolii?

h) Dacă singur eşti vinovat de conflictul cu profesorul, ce simţi după aceasta? Uiţi de cele întâmplate sau încerci să îndrepţi situaţia?

6. Faci la şcoală anumite lucruri, pentru care ştii sigur că vei fi pedepsit?

a) Ce anume? Cît de frecvent?

b) Ai fost vreo dată pedepsit pentru că te-ai comportat obraznic la lecţii? Pentru ce anume? Cît de frecvent procedezi aşa?

c) Ai obiceiul să întrebi profesorii despre lucruri inutile sau să faci glume pe seama lor? d) Mai faci ceva de asemenea fel? Ce anume?

7. Te adresezi profesorilor pentru a rezolva anumite probleme personale? Cît de frecvent?

a) Ce anume îi rogi? Îi rogi să te ajute să înveţi, să înţelegi ceva?

b) Cum crezi, profesorii sunt predispuşi să te ajute? De ce consideri anume aşa? c) Ţi s-a întâmplat să ai nevoie de ajutor, dar să nu ai curaj să te adresez vreunui profesor? Dacă da, ce te intimida?

d) Dacă profesorul te sfătuie sau îşi propune ceva, de regulă urmezi sfatul sau nu? e) Ţi s-a întâmplat că ai făcut ceva absolut diferit de ceea ce te-a sfătuit un profesor, doar pentru faptul că nu ai vrut să-i urmezi sfatul?

8. Crezi că profesorii trebuie să menţioneze deosebit comportamentul bun al elevilor? a) Te supără când nu eşti lăudat de profesor, cu toate că faci eforturi deosebite? b) Consideri că trebuie să existe moduri deosebite de remarcare a comportamentului bun sau a succeselor deosebite ale elevilor? Ce ai propune tu?

c) Cît de important este pentru tine să primeşti note bune la şcoală?

d) Care este atitudinea ta faţă de notele „10", „9", „8"?

e) Cum te simţi, când primeşti note rele? Ce înseamnă pentru tine note rele?

f) Ce elevi, după părerea ta, plac mai mult profesorilor? Cît de mult te străduieşti tu să placi profesorilor?

Aprecierea atitudinii faţă de şcoală şi faţă de profesorii şcolari

1. Cazuri de agresivitate verbală în comunicare cu profesorii: n-au fost asemenea cazuri; câteva cazuri slab manifestate; uneori în funcţie de situaţie se contrează sau se ceartă cu profesorii; frecvent se manifestă agresivitatea verbală, supărarea; se manifestă mai mult agresiv, pierd controlul, protestează.

2. Cazuri de agresivitate fizică în raport cu profesorii: n-au fost asemenea cazuri; câteva cazuri; frecvent – de 2-3 ori în an; foarte frecvent.

3. Cazuri de agresivitate indirectă sau manifestată în mod inadecvat faţă de profesori – cazuri de plângere către administraţie, îndreptare a altor persoane către asemenea acţiuni, tratare pasivă a unui asemenea comportament din partea altor persoane, agresivitate în raport cu alte

persoane sau obiecte pentru a menţiona nemulţumirea faţă de profesori – trântirea uşii, lovirea mobilei etc.: n-au fost asemenea cazuri; câteva cazuri slab manifestate; frecvent; foarte frecvent se manifestă.

4. Manifestarea agresivităţii: doar direct, frecvent sau rar într-un mod deschis, cu nerăbdare; doar indirect, evitând relaţiile deschise cu profesorii; direct şi indirect dar rar, episodic; frecvent, în diverse forme, cu forţă; cu duşmănie sau spontan, reieşind din starea curentă.

5. Sentiment de vinovăţie faţă de comportamentele pe care le denotă în raport cu profesorii: nu se manifestă, uneori se confruntă cu asemenea stare – deşi menţionează că îi pare rău de comportamentul său, aceasta nu se vede din modul cum o spune; semnalmente ale disconfortului ruşinii de comportamentul său, manifestate în îndreptăţiri, promisiuni de a nu repeta asemenea incidente; sentiment puternic de vinovăţie, raţionalizări şi apărare.

6. Comportamente negative în scopul atragerii atenţiei, în mod demonstrativ: neagă asemenea lucruri; rar se manifestă în aşa mod; admite că se întâmplă aşa ceva; frecvent se comportă

rău pentru a atrage atenţia.

7. Calitatea interesului de a căpăta ajutor sau sfat de la profesori: niciodată nu solicită ajutor; rar se adresează după ajutor; uneori se adresează şi doar pentru a înţelege ceva din conţinutul lecţiei sau a temei pentru acasă; solicită frecvent ajutorul profesorilor şi nu doar în cît priveşte materialul învăţat.

8. Comportament negativ în raport cu necesitatea de a se consulta cu profesorii, administraţia şcolară, de a primi sfatul şi ajutorul: nu se manifestă; semnalmente al dezacordului în raport cu asemenea forme de colaborare; refuz moderat motivat de starea de disconfort pe care o are în cazul propunerii unui ajutor de către alte persoane; refuz evident, argumentat de diverse cauze; refuză nu doar să se adreseze, ci să primească ajutorul benevol manifestat.

9. Necesitatea de a fi menţionat, apreciat de către profesori: nu se manifestă şi nu se indică la comportamente în scopurile date; uneori se manifestă activ şi ar dori să fie menţionat, dar aceasta are loc episodic, pentru faptele pozitive nu consideră că se cuvin menţiuni aparte; are nevoie să fie menţionat, lăudat, apreciat pozitiv, inclusiv cu note bune, dar nu întreprinde acţiuni speciale pentru aceasta; cere asemenea lucruri; este supărat că nu este apreciat la justă valoare.

10. Atitudinea generală faţă de profesori: foarte bună şi faţă de toţi profesorii, nu se manifestă sentimentul critic; în general bună, dar uneori manifestă nemulţumire de careva comportamente, profesori în parte; moderată – ceva aprobă, ceva dezaprobă; mai mult negativă, apreciază pozitiv doar unii profesori; numai negativă, manifestând frecvent sentimentul de nemulţumire.

9. Care sunt relaţiile tale cu colegii de clasă? Eşti mulţumit de calitatea lor? a) Care din calităţile colegilor tăi îţi plac şi te fac să-i accepţi ca prieteni? b) Care din calităţile colegilor tăi nu-ţi plac şi te fac să nu-i accepţi ca prieteni? Cum te comporţi co colegii pe care nu-i accepţi?

c) Care este atitudinea ta faţă de colegii căror le place să ordoneze altor? Ce faci când ei ţi se adresează cu asemenea tonalitate?

d) Care este atitudinea ta faţă de colegii care strigă la alţii, îi brutalizează, îi numesc cu cuvinte urâte? Ce faci când ei ţi se adresează aşa?

e) Când ai lovit ultima dată pe careva din colegi? Cum s-a întâmplat acest lucru? Cît de frecvent ţi se întâmplă asemenea lucruri?

f) Cît de frecvent te-ai bătut în clasele primare. Mai apoi? Cît de frecvent te baţi cu cineva? g) Ţi s-a întâmplat să loveşti pe cineva, cu toate că erai supărat din alte cauze? Când şi cum a avut loc aceasta ultima dată? Cît de frecvent ţi se întâmplă asemenea lucruri? h) Ţi se întâmplă că cineva din colegi se supără pe tine de cuvintele pe care le spui lor? Dă un exemplu. Cît de frecvent ţi se întâmplă asemenea lucruri?

i) Ai simţit vreo dată că te comporţi incorect faţă de cineva? Ce ai simţit? Ce facă când simţi aceasta? Cît de frecvent ţi se întâmplă aceasta?

j) Dacă te superi pe cineva şi îl loveşti, ce simţi mai apoi? Dar dacă îl înjuri? Ce faci după aceasta?

10. Imaginează-ţi că un coleg a făcut pe contul tău o glumă proastă sau a procedat incorect, te-a brutalizat verbal sau fizic. Ce vei face? Poţi da un exemplu? 11. Imaginează-ţi că te-ai pomenit într-o situaţie dificilă şi ai nevoie de ajutor. Ai mulţi prieteni printre colegi căror te poţi adresa după ajutor? Mulţi din ei vor fi predispuşi să te ajute? a) Ai putea să te adresezi cuiva din colegi să-ţi împrumute bani? Îţi va ajuta? Împrumuţi tu cuiva bani, când are nevoie?

b) Cu ce rugăminţi te mai poţi adresa colegilor? Cît de frecvent?

c) Cît de frecvent ajuţi colegii? Ce ajutor le acorzi?

d) Cît de frecvent te adresezi colegilor după sfat?

e) Cît de frecvent te adresezi colegilor după ajutor în îndeplinirea temelor pentru acasă? f) Povesteşti prietenilor din afara clasei tale despre treburile tale şcolare? Dar despre relaţiile cu profesorii, cu părinţii?

g) Cît de mult contează pentru tine sfaturile prietenilor? Le urmezi întotdeauna? Dă un exemplu.

h) Ţi se întâmplă că procedezi contrar sfaturilor prietenilor? Cît de frecvent?

i) Ţi s-a întâmplat să te simţi incomodat de necesitatea de a solicita ajutorul sau sfatul prietenilor, deoarece nu puteai decide singur? Cum îţi explici această stare?

12. Preferi să petreci timpul liber cu prietenii sau ai activităţi interesante doar pentru tine?

a) Care sunt preferinţele tale pentru timpul liber?

b) Te simţi vreo dată prost, dacă eşti nevoit să te afli în singurătate? Ce faci în asemenea cazuri? Cît de frecvent eşti singur?

c) Care sunt ocupaţiile tale preferate în cercul prietenilor?

d) Cum îţi planifici timpul liber?

e) Ai putea să povesteşti ce crezi despre faptul, cum un grup de prieteni se poate distra? Poţi propune acest lucru prietenilor tăi? Crezi că ei vor accepta propunerea ta? f) De regulă eşti cel care propune activităţi grupului de prieteni, sau care procedează după spusele altora?

13. Te deranjează sau te îngrijorează ce se discută, se vorbeşte despre tine în clasă, de către alţi copii, de către prieteni?

a) Ce faci pentru a fi acceptat?

b) Ce calităţi se preţuiesc în cercul prietenilor tăi? Cît de mult insişti să demonstrezi

asemenea calităţi?

c) Dacă prietenii tăi nu sunt de acord cu modul tău de comportament, tu te schimbi sau consideri că nimeni nu trebuie să-ţi dicteze cum să te comporţi?

d) Ţi s-a întâmplat să nu poţi povesti despre ceea ce ai făcut sau ai simţit prietenilor, pentru a nu fi luat în derâdere, neglijat, brutalizat? Poţi da un exemplu?

14. Unii nu pot fără de prieteni, alţii ai un cerc îngust de prieteni sau în general preferă să-şi rezolve toate treburile de unul singur. Ce părere ai tu faţă de sentimentul de prietenie? a) Cît de mult te poţi încrede prietenilor?

b) Poţi vorbi despre toate lucrurile tuturor prietenilor tăi, doar unor, nimănui? c)

Ai mulţi sau puţini prieteni?

d) Cum poţi aprecia calitatea relaţiilor tale cu colegii de clasă, alţi prieteni? **15. Ai avut vreo dată impresia că prietenii tăi te neglijează? Ce te-a făcut să crezi aşa? 16. Consideră că îţi vine greu sau îţi este uşor să legi şi să menţii o prietenie?** a) Ce te face să crezi aşa?

b) În general eşti acceptat de semeni?

c) Ce te face să crezi aşa?

Aprecierea atitudinii faţă de colegi, semeni

11. Cazuri de agresivitate verbală în comunicare cu colegii, prietenii: n-au fost asemenea cazuri; câteva cazuri slab manifestate; uneori în funcţie de situaţie se contrează sau se ceartă cu colegii, prietenii; frecvent se manifestă agresivitatea verbală, supărarea; se manifestă mai mult agresiv, pierd controlul, protestează.

12. Cazuri de agresivitate fizică în raport cu semenii: n-au fost asemenea cazuri; câteva cazuri; frecvent – de 2-3 ori în an; foarte frecvent.

13. Cazuri de agresivitate indirectă sau manifestată în mod inadecvat faţă de semeni – bârfă, minciună etc.: n-au fost asemenea cazuri; câteva cazuri slab manifestate; frecvent; foarte frecvent se manifestă.

14. Manifestarea agresivităţii: doar direct, frecvent sau rar într-un mod deschis, cu nerăbdare; doar indirect, evitând relaţiile deschise cu semenii; direct şi indirect dar rar, episodic; frecvent, în diverse forme, cu forţă; cu duşmănie sau spontan, reieşind din starea curentă.

15. Sentiment de vinovăţie faţă de comportamentele pe care le denotă în raport cu semenii: nu se manifestă, uneori se confruntă cu asemenea stare – deşi menţionează că îi pare rău de comportamentul său, aceasta nu se vede din modul cum o spune; semnalmente ale disconfortului, ruşinii de comportamentul său, manifestate în îndreptăţiri, promisiuni de a nu repeta asemenea incidente; sentiment puternic de vinovăţie, raţionalizări şi apărare.

16. Calitatea interesului de a căpăta ajutor sau sfat de la prieteni, colegii: niciodată nu solicită ajutor; rar se adresează după ajutor; uneori se adresează şi doar pentru un ajutor neînsemnat; solicită frecvent ajutorul colegilor, prietenilor, îl acceptă, nu se simte îndatorat, chiar dacă nu poate răspunde cu aceeaşi monedă.

17. Refuz de a solicita sau căpăta ajutor de la colegi, prieteni: se manifestă constant, nu-i place să ceară ajutorul cuiva, chiar nu-l acceptă când se propune; de regulă chiar dacă solicită ajutor se simte incomodat; în anumite cazuri solicită ajutor, deşi nu-i place să o facă; îi place să rezolve autonom problemele sale, deşi poate să se adreseze după ajutor, ştiind că este predispus să-l şi acorde altora; nu numai că solicită ajutor, dar şi acceptă orice propuneri ale prietenilor.

18. Importanţa grupului de semeni: autonom, nu depinde de grup, frecvent solitar; are anumite predilecţii comune cu acela ale grupului de semeni; îi place şi are ocupaţii individuale, dar este prietenos şi preferă să se afle mult timp în cercul prietenilor; aproape întotdeauna este cu prietenii; este foarte dependent de grup, nu are interese personale.

19. Calitatea şi interesul faţă de aprecierile prietenilor: nu ţine cont de acestea, nu insistă să se ţină de opinia prietenilor; îi place să fie acceptat de semeni, deşi este original în comportamente

şi decizii; vrea să fie acceptat şi face încercări de a căpăta susţinerea grupului; se conformă uşor, deşi are uneori propria poziţie; nu are poziţie proprie, se conformă întru totul grupului de semeni. 20. Refuz de a colabora cu semenii: nu se manifestă, consideră că e bine să ai prieteni, să accepţi ajutorul şi sfatul lor, crede în prieteni şi prietenie; deşi colaborează, nu crede chiar întru totul prietenilor; consideră că sunt lucruri, pe care e bine să nu le spui semenilor, deşi este deschis pentru colaborare; este în general încrezător dar se teme să se deschidă prietenilor; este închis în sine, nu crede în prietenie.

21. Sentiment de a nu fi acceptat de semeni: nu se manifestă; crede că există colegi sau semeni care nu-l acceptă, înţelege de ce; uneori se confruntă cu asemenea stare, care îl incomodează; frecvent se confruntă cu asemenea stare, nu-şi poate explica cert de ce nu este acceptat; consideră că nu este acceptat şi înţeles de colegi, de semeni.

22. Duşmănie în raport cu colegii, cu semenii: în general lipseşte; are anumite nemulţumiri, dar ele se referă la episoade, nu şi la persoane; în măsură egală consideră că există colegi, semeni cu care poţi comunica şi căror nu face să te încrezi, care nu sunt demni; mai mult duşmănos; practic nu împărtăşeşte atitudini pozitive.

23. Calitatea comunicării cu semenii: comunicare lipsită de sinceritate, redusă ca volum; manifestări slabe de a aprecia pozitiv şi a avea nevoie de comunicarea cu semenii; moderat în comunicarea cu colegii, cu semenii; foarte deschis în comunicare, încrezător.

17. Aproape n-am vorbit despre atitudinile tale faţă de persoanele de alt sex dintre colegii, prietenilor tăi. Cum le apreciezi?

a) Cît de frecvent comunici cu fetele (băieţii)?

b) Ai experienţa unor relaţii mai apropiate, mai intime? Ce consideri o relaţie intimă? c) Ce crezi despre persoanele de vârsta ta, care au deja o experienţă sexuală?

d) Ce crezi despre fetele de vârsta ta, care au deja o experienţă sexuală?

e) Ce crezi despre băieţii de vârsta ta, care au deja o experienţă sexuală?

f) Ai experienţă sexuală personală? Când ţi s-a întâmplat aceasta ultima dată? Cum s-a întâmplat? Cît de frecvent ai relaţii sexuale?

g) Dacă o fată are probleme din cauza relaţiilor sexuale cu unul din bunii tăi prieteni, ce vei crede despre dânsul?

h) Dacă ţi se întâmplă că în relaţiile cu prietenul (prietena) ta ai întrecut măsura, ce vei face? Ce vei simţi după aceasta?

i) Discuţi cu prietenii tăi despre experienţa ta intimă?

j) Ce le spui de regulă? Vorbeşti întotdeauna adevărul, sau încerci să ascunzi ceva? Nu te lauzi uneori cu fapte, pe care nu le-ai comis?

18. Cunoşti sau nu experienţa masturbării?

a) Când ai aflat despre masturbare? Cum ai aflat?

b) Când ultima dată ai masturbat? Cît de frecvent masturbezi?

c) Masturbezi de unul (una) singură, sau o faci în cercul unor prieteni?

d) Ţi-a vorbit cineva dintre adulţi despre masturbare? Ce anume ţi-a spus? Te nelinişteşte ceva în acest lucru?

e) Ai povestit prietenilor despre masturbare? Ce le-ai povestit? Credeai atunci altceva, decât acum?

19. Ai dori să ai o experienţă sexuală mai mare, decât cea pe care o deţii acum? Ce te face să crezi aşa?

a) Ţi s-a întâmplat că ai refuzat o relaţie sexuală, deşi aveai toate condiţiile? Cît de frecvent procedezi aşa? Ce te face să refuzi?

b) Ţi s-a întâmplat să nu masturbezi atunci când vroiai să faci acest lucru? Cît de frecvent procedezi aşa? Ce te face să refuzi?

20. Cine ţi-a povestit despre relaţiile sexuale?

a) Ce ţi-au povestit părinţii?

b) Ai citit careva literatură despre aceasta? Dacă îţi aminteşti, ce anume?

c) Ţi-au vorbit colegii, prietenii? Ce anume?

d) Ai auzit de la persoane mai în vârstă? De la cine? Ce anume?

Aprecierea maturităţii, experienţei sexuale, cunoştinţelor cu privire la calitatea relaţiilor sexuale

24. Experienţă heterosexuală: nu posedă; posedă doar experienţa unor atingeri intime, săruturi episodice; are experienţa constantă a săruturilor, îmbrăţişărilor, nu şi a relaţiilor sexuale; doar 1-2 relaţii sexuale cu aceeaşi persoană; relaţii sexuale constante cu aceeaşi persoană; relaţii sexuale constante cu persoane diferite.

25. Experienţa masturbării: nu posedă, are o atitudine negativă; atitudine pozitivă dar personal nu masturbează; masturbează uneori; masturbează frecvent – 1-2 ori în săptămână; masturbează în fiece zi; masturbează în comun cu prietenii.

26. Experienţă homosexuală: prezentă sau nu; un caz sau periodic, frecvent; cu semeni sau cu persoane de altă vârstă (mai mici, adulte); prin acord sau prin violenţă.

27. Informaţia despre viaţa sexuală, căpătată de la părinţi: nu i-au vorbit, a căpătat informaţie din alte surse; foarte puţin şi inadecvat i-au vorbit părinţii, a căpătat informaţia din comunicare cu semenii, cu alţi adulţi, din lecturi; părinţii i-au vorbit rar sau i-au indicat la cărţile pe care urmează să le citească, deşi prin aceasta i-au ajutat să cunoască corect esenţa relaţiilor sexuale; părinţii i-au relatat totul şi au discutat pentru a controla dacă a înţeles.

28. Sentiment de vină şi nelinişte din cauza relaţiilor sexuale: nu se atestă; uneori se manifestă; se manifestă doar în raport cu experienţa unor acte sexuale; se manifestă în raport cu masturbarea; se manifestă în raport cu alte experienţe sexuale; se manifestă constant, provoacă fobii.

21. Ai predilecţie pentru ocupaţii sportive?

a) Eşti tu la fel de dezvoltat fizic, precum semenii tăi sau nu? Mai puţin sau mai mult dezvoltat?

b) Dacă ai avea posibilitatea să-ţi schimbi exteriorul, ai face acest lucru? Ce ai schimba? Ce ai putea face pentru a fi mai simpatică (simpatic) fără de intervenţii plastice?

c) Ai fost vreo dată intimidat de necesitatea de a te dezbrăca în prezenţa cuiva? Ce te-a intimidat?

22. Ai dorit vreo dată se faci ceva interzis, pentru plăcerea ta personală, de exemplu să conduci o maşină cu viteză mare, să te baţi, să strici o lampă din stradă etc.? Ai făcut vreo dată acest lucru? Cît de frecvent? Ce ai simţit despre aceasta?

Aprecierea atitudinii faţă de comportamentul social

29. Nu are atitudini destructive.

30. Are atitudini destructive, nu le manifestă, se simte vinovat de aceasta.

31. Are atitudini destructive, nu le manifestă, nu se simte vinovat de aceasta.

32. Are atitudini destructive, le manifestă, se simte vinovat de aceasta.

33. Are atitudini destructive, le manifestă, nu se simte vinovat de aceasta.

34. Sentiment puternic de vinovăţie, dar nu vede soluţia în situaţia creată.

35. Sentiment puternic de vinovăţie, vede soluţia în situaţia creată.

36. Îndreptăţire, tratare inadecvată a comportamentului distructiv.

23. Să discutăm despre familia ta. Dacă părinţii tăi ar locui separat şi ai fi nevoit să alegi cu cine din ei să locuieşti, cu cine ai prefera să te afli? Ce te face să alegi această variantă?

24. Cît de frecvent te adresezi tatălui tău după ajutor sau pentru a discuta ceva? Îl rogi vreo dată să te ajute să-ţi faci temele?

a) Despre ce discuţi cu tatăl tău? Cum te adresezi de regulă lui? Îl rogi să te ajute dacă ai neplăceri sau probleme? Ce anume îl rogi?

b) Cum consideri, tata te ajută? Ce anume?

c) De regulă urmezi sau nu sfaturile lui? Ce te face să procedezi aşa?

d) Despre ce discuţi cu mama ta? Cum te adresezi de regulă ei? O rogi să te ajute dacă ai neplăceri sau probleme? Ce anume o rogi? Te adresezi după ajutor când faci temele pentru acasă? e) Ce probleme preferi să le discuţi cu mama? Dacă ai neplăceri, i le comunici? O rogi să te ajute?

f) De regulă urmezi sau nu sfaturile ei? Ce te face să procedezi aşa?

g) Ai simţit vreo dată, că faci sau vreai să faci cu totul altceva, decât te sfătuie mama sau tata? Ce te face să procedezi aşa?

h) Cît de frecvent simţi această contradicţie?

25. Cît de sincer discuţi cu mama ta despre prietenii tăi? Te interesează opinia ei?

a) Discuţi cu tata despre prietenii tăi?

b) Dacă mama se împotriveşte sau protestează împotriva unor prietenii, cum procedezi? Ce te face să procedezi anume aşa?

26. Unii copii petrec mult timp cu părinţii, de exemplu pleacă cu ei la odihnă, merg la cinema, la teatru, concerte. Alţii nu. Ce atitudine ai tu faţă de aceasta?

a) Mergeţi undeva împreună cu tata? Unde anume, cît de frecvent?

b) Ce faceţi împreună cu tata? Cît de frecvent? Când tata e acasă, vă ocupaţi împreună de anumite lucruri? Cît de frecvent?

c) Îţi place să mergi cu mama undeva? Unde anume? Cît de frecvent plecaţi împreună undeva?

d) Ce faceţi cu mama împreună acasă? Îţi place să gaci aceste lucruri împreună cu mama? Cît de frecvent faceţi aceasta?

e) Cu cine de regulă petreci vacanţele, pleci la odihnă? Ai călătorit vreo dată singur, fără de părinţi?

f) Ţi s-a întâmplat că nu ai dorit să mergi cu tata sau cu mama undeva? Cît de frecvent? Ce te-a făcut să refuzi?

g) Te intimidează vreo dată compania tatălui sau a mamei? Ce te face să procedezi aşa? **27. Ce calităţi ar dori mama ta să le manifeşti tu? Ce-i place ei? Cît de mult insişti să dai dovadă de calităţi, care-i plac mamei tale?**

a) Faci ceva anume, pentru a fi pe placul mamei? Ce anume, cît de frecvent? b)

Ce face şi ce spune ea în asemenea cazuri?

c) Cum reacţionează atunci, când îndeplineşti rugăminţile ei? Dar când nu te supui? d) Crezi că eşti lăudat frecvent de mama sau că ea nu te laudă, considerând că tot ce faci ţine de datoria ta?

e) Există alte forme de manifestare a mulţumirii (de exemplu – bani, permisiuni de a merge undeva etc.), la care mama ta recurge atunci, când faci ceva ce îi place sau te-a rugat? Cît de frecvent ea le aplică?

f) Care calităţi ale tale îi plac tatălui? Ce calităţi îţi mai solicită? Cît de mult te străduieşti să corespunzi dorinţelor lui?

g) Faci ceva anume, pentru a fi pe placul tatei? Ce anume, cît de frecvent? h)

Ce face şi ce spune el în asemenea cazuri?

i) Crezi că eşti lăudat frecvent de tatăl tău sau că el nu te laudă, considerând că tot ce faci ţine de datoria ta?

j) Există alte forme de manifestare a mulţumirii (de exemplu – bani, permisiuni de a merge undeva etc.), la care tatăl tău recurge atunci, când faci ceva ce îi place sau te-a rugat? Cît de frecvent el le aplică?

28. Cum primeşti bani de buzunar? Părinţii îţi dau frecvent o anumită sumă pentru cheltuieli personale?

a) Câştigi tu singur bani pentru cheltuieli personale? Cît câştigi?

b) Ce cheltuieli pentru tine se fac din contul părinţilor? Care se fac împreună cu tine şi care ţi se încredinţează doar ţie, sau le fac părinţii?

c) Dacă ai terminat banii şi ai nevoie imediat de o anumită sumă, ce faci? d)

Poţi împrumuta bani de la tata sau de la mama?

e) Cît de liber eşti în decizia de a face anumite cheltuieli? Îţi interzic vreo dată părinţii să cheltui banii la alegerea ta?

f) Discuţi despre cheltuieli cu mama ta? De regulă urmezi sfaturile ei?

g) Discuţi despre cheltuieli cu tatăl tău? De regulă urmezi sfaturile lui?

29. Cum se procedează în familie, când ai nevoie de haine?

a) Cine le procură, le plăteşte? Cine le alege? Îşi interzice vreo dată mama să cumperi sau să porţi o haină, deoarece ei nu-i place? Dar tata?

b) Te critică vreo dată mama pentru lipsa de gust în îmbrăcăminte? Dar tata? Ce faci în asemenea caz? Ce spui?

c) Dacă nu eşti de acord cu opinia mamei sau a tatălui, cum procedezi?

30. Ce-ţi solicită mama să faci în cadrul obligaţiilor casnice? Cere ea de la tine să menţii în ordine lucrurile personale? Să ai grijă de flori, alte plante? Dar tatăl? Există anumite obligaţii, care se referă concret la tine? Ce anume?

a) Cît timp îţi iau obligaţiile casnice?

b) Controlează mama sau tatăl tău cum îţi îndeplineşti obligaţiile? Ce se întâmplă, dacă n ai făcut ceva?

c) Ce atitudine ai tu faţă de aceste obligaţii? Întotdeauna le îndeplineşti sau nu? Ce faci, când părinţii te dojenesc că n-ai făcu ce se cuvine?

31. Dacă procedezi incorect, nu-ţi îndeplineşti anumite obligaţii sau faci ceva ce nu acceptă părinţii tăi, cine discută cu tine despre lucrurile date – tata sau mama? a) Dacă procedezi contrar dorinţelor tatălui tăi, cum procedează el?

b) Ţi-a lovit vreo dată pentru nesupunere, încălcări? Cît de frecvent se întâmplă aceasta? Dar când erai mai mic?

c) Îţi interzice careva lucruri?

d) S-a întâmplat să te ia în derâdere faţă de alţi oameni? Să te intimideze? Te-a numit copil, prost sau altcumva?

e) Frecvent este supărat pe tine? Îţi citeşte morală? Cu ce ocazie? Cît de frecvent? f) A refuzat vreo dată să-ţi vorbească sau să te observe, până nu faci ce te-a rugat? Ţi-a spus că nu ştii să mulţumeşti pentru bine, că nu-l preţuieşti, că nu te ţii de cuvânt sau altceva? Cît de frecvent se întâmplă asemenea lucruri?

g) Ce face mai frecvent, atunci, când e nemulţumit de tine?

h) Dacă procedezi contrar dorinţelor mamei tale, cum procedează ea?

i) Ţi-a lovit vreo dată pentru nesupunere, încălcări? Cît de frecvent se întâmplă aceasta? Dar când erai mai mic?

j) Îţi interzice careva lucruri?

k) S-a întâmplat să te ia în derâdere faţă de alţi oameni? Să te intimideze? Te-a numit copil, prost sau altcumva?

l) Frecvent este supărată pe tine? Îţi citeşte morală? Cu ce ocazie? Cît de frecvent? m) A refuzat vreo dată să-ţi vorbească sau să te observe, până nu faci ce te-a rugat? Ţi-a spus că nu ştii să mulţumeşti pentru bine, că nu o preţuieşti, că nu te ţii de cuvânt sau altceva? Cît de frecvent se întâmplă asemenea lucruri?

n) Ce face mai frecvent, atunci, când e nemulţumită de tine?

o) Cum apreciezi pedepsele la care recurge mama ta? Consideră că sunt meritate sau că ea este incorectă în raport cu tine? Dar modul de a te pedepsi al tatălui tău?

32. Ce-ţi interzice mama ta să faci acasă?

a) Îţi cere vreo dată să fii mai liniştit, să facă sunetul televizorului sau al altui aparat mai mic?

b) Îţi aminteşte despre temele şcolare, te supune să le faci, sau îţi găseşte alte treburi atunci când îţi faci lecţiile?

c) Ce atitudine are faţă de consumul de alcool, fumat, droguri? Faţă de limbajul colorat sau lexiconul celor tineri?

d) Ce-ţi interzice să faci, atunci când pleci cu prietenii sau rămâi singur acasă? e) Îţi permite să pleci de acasă până noaptea tîrziu? Să rămâi pe noapte la prieteni? f) Aşteaptă să-i telefonezi atunci când ai plecat undeva? Să-i comunici unde te afli, până când, ce faci?

g) Ce-ţi interzice tata să facă acasă?

h) Îţi cere vreo dată să fii mai liniştit, să facă sunetul televizorului sau al altui aparat mai mic?

i) Îţi aminteşte despre temele şcolare, te supune să le faci, sau îţi găseşte alte treburi atunci când îţi faci lecţiile?

j) Ce atitudine are faţă de consumul de alcool, fumat, droguri? Faţă de limbajul colorat sau lexiconul celor tineri?

k) Ce-ţi interzice să faci, atunci când pleci cu prietenii sau rămâi singur acasă? l) Îţi permite să pleci de acasă până noaptea tîrziu? Să rămâi pe noapte la prieteni? m) Aşteaptă să-i telefonezi atunci când ai plecat undeva? Să-i comunici unde te afli, până când, ce faci?

n) Ai făcut vreo dată ceva din cele ce-ţi interzice mama doar pentru a o contra? Cît de frecvent? Ce spune ea?

o) Dar în raport cu tatăl tău, simţi şi facă aceasta?

p) Consideri argumentate şi necesare sfaturile şi interdicţiile mamei? Nu este ea mai severă şi nu-ţi cere mai mult, decât se cere persoanelor de vârsta ta? Cum crezi, alţi copii sunt la fel controlaţi de mama lor?

q) Ce atitudine ai faţă de sfaturile tatălui tău? Sunt ele argumentate şi logice? Nu sunt abuzive cerinţele lui şi nu te fac să te simţi lezat în raport cu alţi copii?

33. Poţi povesti sincer mamei tale unde ai fost şi cu ce te-ai ocupat?

a) Dar tatălui tău?

b) S-a întâmplat să ascunzi ceva de mama? Cît de frecvent? De ce? Dar de tata?

c) Ţi s-a întâmplat să faci ceva, ce nu-i place mamei tale, iar mai apoi să-i povesteşti? Dar în raport cu tatăl tău ai procedat vreo dată aşa? Când ultima dată ţi s-a întâmplat aceasta? d) Dacă ai

promis ceva prietenilor iar mama sau tata îţi interzice, ce faci? e) Dacă ai promis ceva prietenilor şi din cauza interdicţiilor tatei sau ale mamei n-ai făcut, ce le spui? Ce faci?

34. Cu ce te pot supăra părinţii tăi?

a) Ce faci când te superi pe tatăl tău?

b) Frecvent te superi pe tatăl tău?

c) Ai încercat vreo dată să-l loveşti, să-l îmbrânceşti? Să arunci cu lucruri prin casă în prezenţa lui? Să strigi la el? Să ieşi din casă, trântind uşa, când eşti supărat? Când ţi se întâmplă asemenea lucruri?

d) Când te superi pe mama ta?

e) Ce faci când te superi pe mama ta?

f) Cît de frecvent te superi pe mama ta?

g) După ce ţi se întâmplă asemenea lucruri, ce faci? Ce simţi? Încerci să-ţi ceri scuze, sau laşi totul aşa cum este?

h) Îţi pare rău şi încerci să faci tot posibilul pentru ca părinţii să te ierte?

35. Dacă nu eşti singurul copil în familie, care sunt relaţiile tale cu ceilalţi fraţi?

a) Mama vă apreciază pe toţi la fel?

b) Dar tata?

c) Dacă nu, ce consideri tu despre aceasta?

36. Sunt anumite clipe, când cu adevărat îţi place mama ta? Ce anume îţi place şi ce îţi face plăcere în comunicare cu ea?

a) Cum îţi expui atitudinea pozitivă faţă de mama ta? Îi demonstrezi dragostea ta? Cum? b) Consideră că te ajută şi în ce măsură? Face totul pentru a te ajuta? Are plăcere de a se afla cu tine? Este interesată de tine şi de soarta ta?

c) Ce-i place tatălui tău în comportamentul tău? De ce îţi este plăcut să comunici cu el? d) Cum îi expui atitudinea ta tatălui? Îi demonstrezi că îl iubeşti? Cum?

e) Consideră că te ajută şi în ce măsură? Face totul pentru a te ajuta? Are plăcere de a se afla cu tine? Este interesat de tine şi de soarta ta?

f) Poţi spune că în general ai relaţii bune cu tata? Ce te face să consideri aşa? g) Dar cu mama?

37. Cu cine din persoanele cunoscute ai vrea să semeni, când vei fi matur? De cel-ai ales anume pe acest om?

a) În ce ai vrea să-i semeni tatălui tău? Cît de mult i te asemenea acum?

b) Ai vrea să semeni mamei tale? În ce? Cît de mult semeni cu mama ta? În ce anume? c) Cum consideri, cu cine semeni mai mult – cu mama sau cu tata?

38. Imaginează-ţi că poţi schimba ceva în viaţa ta, ce ai dori să schimbi în primul rând? Ce te-a făcut să alegi anume aceasta?

a) Ai vrea să mai schimbi ceva?

b) Ai vrea să schimbi ceva în calităţile tale?

c) În comportamentul tău?

d) Ai vrea să schimbi ceva, ce îţi provoacă supărare, neplăceri, ruşine?

39. Mulţi părinţi îşi fac planuri în raport cu copii lor – ce vor face ei în viitor, cum vor fi. Ce aşteaptă de la tine părinţii tăi? Ce te-a făcut să crezi anume aşa?

a) Consideră că în linii mari corespunzi aşteptărilor părinţilor tăi?

b) Se întâmplă să-i amărăşti uneori? Cum consideri, din ce cauză?

c) Ce faci în asemenea cazuri? Ai încercat vreo dată să corijezi situaţia? Ai încercat să te schimbi? Cum anume?

d) Ce faci în prezent pentru a corespunde cît mai mult aşteptărilor părinţilor tăi? **40. Imaginează-ţi că poţi planifica ceva pentru viitorul tău, având şansa realizării. Numeşte trei dorinţe ale tale, pe care le consideri realizabile. Ai putea numi trei dorinţe, cele mai scumpe ţie?**

Aprecierea atitudinii faţă de părinţi, familie

37. Raporturile cu mama şi tata: dă prioritate (dependenţă afectivă) mamei, tatălui sau nu face o alegere.

38. Încrederea pe care o demonstrează faţă de tată, mamă: se adresează sau nu după sfat, ajutor, informaţie; cît de frecvent; cu ce probleme anume – anumite sau cu toate.

39. Cît timp petrece cu tata, mama: se întâlneşte doar în cadrul ritualurilor obişnuite de familie, cum ar fi cinele, în rest fiecare din membrii familiei avându-şi lumea şi interesele sale; rar petrec timpul împreună – pleacă după cumpărături, pe ospeţe sau altceva.; uneori petrec timpul împreună, au ocupaţii în comun, discută; mult timp se află împreună, au multe interese şi ocupaţii; tot timpul liber îl petrece cu tata, mama, pleacă în vacanţe cu ei, în călătorii, discută despre diverse lucruri.

40. Lipsă de dorinţă de a ieşi undeva cu tata, mama: nu se manifestă; se manifestă rar; frecvent, foarte frecvent.

41. Insistenţa de a câştiga lauda, recunoaşterea mamei, tatălui, de a se manifesta pozitiv în acest scop, de a îndeplini anumite lucruri, de a ţine cont de dorinţele lor: nu se manifestă; se manifestă rar; frecvent, foarte frecvent.

42. Rolul mamei, tatălui în aprecierea pozitivă, menţionarea, stimularea acţiunilor minorului: nu se manifestă; se manifestă rar; frecvent, foarte frecvent.

43. Utilizarea anumitor metode de apreciere a comportamentului pozitiv, a activităţii minorului (bani, permisiuni, privilegii) de către mamă, tată: nu se manifestă; se manifestă rar; frecvent, foarte frecvent.

44. Activităţi de câştig a banilor, în care este implicat minorul: are o anumită ocupaţie, care îi aduce bani, îşi suportă cheltuielile personale, procurându-şi cele necesare, inclusiv hainele, nu se adresează părinţilor decât în cazuri exclusive; uneori cere ajutorul financiar al părinţilor; permanent primeşte bani pentru cheltuieli personale de la părinţi; dacă are nevoie, primeşte sume suplimentare de bani; i se oferă bani la dorinţă, în cantitatea solicitată.

45. Refuz de a accepta sfaturile, propunerile mamei, tatălui: nu refuză, poate pune în discuţie propunerile părinţilor; rar refuză, deşi îi place să fie autonom în decizii, solicită şi primeşte consultaţia părinţilor; de regulă acceptă, dar uneori refuză; frecvent nu acceptă, uneori procedează absolut diferit, o face ascuns sau făţiş, din protest sau din absoluta convingere că nu i se potriveşte varianta propusă de părinţi; niciodată nu acceptă, preferă autonomie, protestează şi nici nu doreşte să asculte ce i se propune.

46. Obligaţiile pe care le solicită de la minor mama, tata: obligaţii puţine, expuse fără insistenţă, care nu se controlează; nu există obligaţii fixate, deşi se solicită uneori ajutorul; cerinţe moderate şi un anumit control; cerinţe moderate, control asupra îndeplinirii lor; cerinţe înalte, obligaţii multe care cer timp, control.

47. Rezistenţă în îndeplinirea obligaţiilor, expuse de mamă, tată: lipseşte, acceptare totală; acceptare parţială; acceptare frecventă, refuz total.

48. Pedepse fizice din partea mamei, tatălui (se ţine cont de pedepsele aplicate în diverse perioade – la o vârstă mai mică, în trecut, în prezent): nu utilizează; uneori, dar aceasta se face într un mod puţin dureros şi înjositor; pedepse periodice – pălmuire, îmbrâncire; pedepse corporale cu caracter dur aplicate rar – lovire cu pumnul, palma, cu obiecte; pedepsire corporală dură şi frecventă.

49. Pedepsire prin interdicţii şi limitări din partea tatălui, mamei: nu se utilizează; rar se recurge la acestea şi în legătură cu anumite fapte – ignorarea

obligaţiilor, neîndeplinirea sarcinilor şcolare etc.; moderat, pentru anumite perioade şi în legătură cu anumite fapte; frecvent şi dur; foarte frecvent, pentru perioade de durată mare, în raport cu anumite fapte sau fără motiv.

50. Sarcasm, umilire verbală din partea tatălui, mamei: nu se recurge; rar se recurge şi în raport cu anumite fapte, minorul le acceptă şi nu se simte înjosit; rar dar minorul le consideră nedrepte, înjositoare; frecvent, având caracter de metodă educativă, minorul le acceptă sau nu, se simte înjosit sau nu; foarte frecvent, fiind un mod de comunicare cu minorul, provocând protestul lui, umilindu-l.

51. Carenţă afectivă (lipsă de afectivitate) din partea mamei, tatălui: nu se menţionează; uneori minorul o simte, doar în raport cu anumite încălcări pe care le-a comis; rara şi uneori neargumentat; frecvent, permanent.

52. Utilizarea argumentelor în cazul pedepselor şi în calitate de metodă de educaţie de către mamă, tată, modul de a le asculta şi accepta demonstrat de minor: nu sunt folosite, sunt aplicate sau nu alte pedepse – fizice, materiale etc.; se utilizează rar şi fără succes; se utilizează, dat minorul nu le acceptă, le consideră insuficiente, imediat sunt aplicate alte pedepse; se utilizează, minorul le acceptă, acestea sunt suficiente şi nu este nevoie de aplicarea altor metode în educaţie; în general se recurge în fiecare caz, când minorul dă dovadă de încălcări, nesupunere, ignorare a obligaţiilor, minorul le acceptă total, parţial, sau nu acceptă, le consideră corecte sau nu; este o metodă de educaţie, la care părinţii recurg frecvent şi care este suficientă, de altele nu mai este nevoie şi la ele nu se recurge.

53. Rezistenţă la metodele disciplinare utilizate de mamă, tată: se manifestă sau nu, cu ce forţă, argumentat sau nu.

54. Atitudinea mamei, tatălui faţă de plecarea de acasă şi ocupaţiile minorului (se ţine cont de atitudinea părinţilor faţă de fumat, folosirea alcoolului, drogurilor, aflarea în cercul semenilor, atitudinea faţă de şcoală, TV, Internet etc. acasă şi în afara familiei): nu sunt limitate, părinţii se implică doar în cazul când cineva are de suferit din cauza minorului; anumite limitări, în rest minorul este autonom; cerinţe moderate, se solicită anumite comportamente, se pun interdicţii argumentate cu referinţă la

comportamentul minorului, dar minorul este autonom în alegerea predilecţiilor, dacă acestea nu sunt dăunătoare sau nu provoacă altor neplăceri; în anumite cazuri reguli stricte, în altele – libertate şi autonomie în decizii; reguli stricte.

55. Rezistenţă la interdicţiile cu referinţă la predilecţii şi organizarea timpului

liber, utilizate de mamă, tată: se manifestă sau nu, cu ce forţă, argumentat sau nu. 56. Rezistenţă la necesitatea de a raporta despre timpul liber, predilecţiile minorului mamei, tatălui: se manifestă sau nu, cu ce forţă, argumentat sau nu. 57. Cazuri de agresivitate verbală în raport cu tata, mama: nu sunt, foarte rare, uneori; frecvent, caracterul lor; foarte frecvent.

58. Cazuri de agresivitate fizică în raport cu tata, mama: nu sunt, foarte rare, uneori; frecvent, caracterul lor; foarte frecvent.

59. Cazuri de agresivitate indirectă în raport cu tata, mama: nu sunt, foarte rare, uneori; frecvent, caracterul lor; foarte frecvent.

60. Cazuri de agresivitate substituită în raport cu tata, mama: nu sunt, foarte rare, uneori; frecvent, caracterul lor; foarte frecvent.

61. Sentiment de vină de comportamentul agresiv în raport cu tata, mama: nu se manifestă, se manifestă slab, puternic, foarte puternic; cum se manifestă; cît de frecvent se manifestă.

62. Afectivitate în raport cu tata, mama (calitatea raporturilor afective, a dragostei de care se dă dovadă faţă de părinţi, a necesităţii de a fi cu aceştia, de a le primi sfatul, ajutorul): foarte mică, aproape nu este demonstrată, minorul nu simte această necesitate sau o simte dar nu o exteriorizează; rar şi slab manifestată; moderată, sinceră sau nu; puternic manifestată, sinceră, minorul are nevoie de părinţi şi fără jenă recunoaşte acest lucru; are nevoie de a o demonstra, dar şi dificultăţi, legate de inacceptarea de către părinţi.

63. Sentiment de a nu fi acceptat de mama, tata: nu se manifestă; se manifestă rar; frecvent; foarte frecvent; cum anume se manifestă; cu se forţă. 64. Identificarea minorului cu mama, tata (cum acceptă rolurile părinţilor, sfaturile lor, grija, comunicarea şi petrecerea timpului liber împreună, citează sau nu ce îi spun ei, vorbeşte de opinia lor ca fiind corectă sau nu, ca similară sau nu propriei opinii): nu dă dovadă de identificare; se identifică puţin, în anumite lucruri, idei,

comportamente cu unul sau ambii părinţi; se identifică puternic, consideră că este mult asemănător unuia sau ambilor părinţi; se identifică completamente cu unul sau ambii părinţi.

65. Agresivitate în raport cu tata, mama: manifestări doar pozitive; în general vorbeşte pozitiv despre mama, tata, uneori poate demonstra supărare, de ce anume; frecvent dă dovadă de agresivitate; foarte agresiv.

Aprecierea atitudinii faţă de şcoală şi faţă de profesorii şcolari

Interesele şi preocupările şcolare; atitudini şi comportamente; calitatea relaţiilor cu profesorii; cazuri de agresivitate verbală, fizică, indirectă, inadecvat manifestată în raport cu profesorii; necesitatea de a fi observat şi stimulat.

Aprecierea atitudinii faţă de colegi, semeni

Calitatea relaţiilor cu semenii, importanţa grupului de semeni şi interesul faţă de colaborarea cu acesta, formele de colaborare şi calitatea comunicării, cazuri de agresivitate în raport cu semenii, forme ale agresivităţii, atitudinea faţă de propriul comportament agresiv.

Aprecierea atitudinii faţă de părinţi, familie

Raporturile cu mama şi tata, calitatea lor, tipuri de colaborare cu părinţii, calitatea efortului educaţional al părinţilor, acceptarea lui de către minor, identificarea cu părinţii, cazuri de agresivitate faţă de părinţi, a părinţilor.

Aprecierea maturităţii, experienţei sexuale, cunoştinţelor cu privire la calitatea relaţiilor sexuale

Aprecierea atitudinii faţă de comportamentul social

INTERVIU CU PĂRINŢII MINORULUI (fişă de anamneză indirectă)

Caracterizarea genezei şi manifestărilor tulburărilor la vârsta mică; relaţiile interpersonale şi aptitudinile sociale; interesele, probleme ale dezvoltării fizice; probleme de autoafirmare

Informaţia este prelucrată şi serveşte pentru întocmirea caracteristicii generale a minorului. Interviul se realizează doar cu părinţii care dau dovadă de spirit de

colaborare. Interviul va oferi date atît despre minor, cît şi despre calitatea

atitudinilor şi participării educative a părinţilor.

INTERVIU CU PĂRINŢII MINORULUI (fişă de anamneză indirectă) Numele copilului_____

Prenumele copilului_____

Vârsta copilului _____

Adresa _____

Cine a răspuns (mama, tata)

Caracterizarea genezei şi manifestărilor tulburărilor la vârsta mică

1. Când s-au manifestat primele dificultăţi, legate de manifestările copilului Dvs.?

Caracterizaţi situaţia obiectivă (economică, psihologică, socială etc.) în care se afla copilul atunci când s-au înregistrat primele tulburări:

- schimbări în mediul social (în familie, în relaţiile dintre membrii familiei, apariţia unor membri noi, general socială, calitatea asigurării materiale, prezenţa sau absenţa părinţilor etc.);
- plecarea la şcoală la 6 (7) ani;
- schimbarea şcolii;
- schimbarea învăţătorului;
- naşterea unui frate, unei sore;
- insuccese şcolare;
- o prietenie nouă;
- îmbolnăvirea copilului, a unuia dintre părinţi, a altui membru al familiei;
- divorţul şi/sau separarea părinţilor, a altor membri ai familiei;
- căsătoria unuia dintre părinţi;
- altceva.

2. Se manifesta deosebit de copii de vârsta lui în primii ani de viaţă? S-a manifestat aceasta:

- când a început să meargă (la timp, cu întârziere);
- cum i-au apărut primii dinţi;
- în calitatea dezvoltării psihice (intelectuale, emoţionale, volitive);

- cum a învăţat să citească, să scrie (uşor, cu dificultăţi), care au fost succesele în primii ani de şcoală la matematică, desen, muzică;
- avea aptitudini deosebite (sport, muzică etc.);

- fizice (probleme de dezvoltare fizică, de sănătate);

- sociale (timiditate, frici, incapacitate de comunicare cu semenii, dependenţă de alte persoane etc.;

- se temea să rămână singur acasă, de întuneric;

- avea probleme în a se împrieteni cu alţi copii.

3. Formarea sexuală a copilului.

Formarea rolurilor de gen (masculinitate, feminitate), a atitudinilor faţă de copiii de acelaşi sex, de sexe diferite, maturizarea sexuală, interesul faţă de domeniul sexualităţii, informarea lui de către părinte.

4. Relaţiile de rudenie cu părinţii.

Părinţi biologici, înfiere, tutelă, relaţiile cu părinţii, cu fraţii, cu buneii, cu alte persoane din cadrul familiei.

5. Probleme ale copilului:

- enurezie;
- frică;
- plângea noaptea;
- cruzime în raport cu animalele domestice, cu alţi copii;
- lipsă de acurateţe în exterior (nu-i plăcea să se spele, murdărea hainele etc.);
- poftă sporită sau joasă de mâncare;
- furturi mărunte din casă sau de la alte persoane.

Relaţiile interpersonale şi aptitudini sociale

6. Cum leagă prietenii?

În trecut şi acum:

- manifestări de agresivitate (bătăuş, chinuie animalele domestice, îi bate pe alţi copii);
- se împrieteneşte mai uşor cu copii de aceeaşi vârstă, mai mari, mai mici; - îi place să fie lider;
- nu-i place să se afle mult timp cu copii, preferă să se afle singur;
- colecţionează ceva;

- are o atitudine deosebită faţă de bani, vrea să posede bani;
- este prea darnic sau prea zgârcit.

7. Cum se comportă la şcoală?

În trecut şi acum:

- îi place şcoala;

- se află acolo mai mult timp, îi place să rămână după lecţii în diverse cercuri, secţii;
- întârzie, dimineaţa se pregăteşte de placare mai mult timp, decât se cuvine; - îşi pierde rechizitele şcolare, geanta, caietele, cărţile;
- îi place şi se apucă cu plăcere de pregătirea temelor sau numai la insistenţa părinţilor;
- mult timp consumă la pregătirea temelor sau puţin;
- este leneş sau harnic la învăţară;
- se teme sau nu de lucrări de control, examene, se nelinişteşte, are emoţii;
- se poate concentra asupra conţinutului lecţiilor, sau este distrat;
- se comportă corect la lecţii, sau este distrat, gălăgios, neascultător;
- cum se comportă cu profesorul – bine, se teme, este obraznic, agresiv;
- roagă să i se ajute în pregătirea temelor şi pe cine;
- este competitiv, îi place să fie printre primii la competiţii sportive, la lecţii, la alte concursuri sau nu;
- citeşte literatură suplimentară sau nu, are anumite preferinţe;
- ce obiecte i se dau mai uşor şi care i se dau dificil.

8. Ce condiţii educative sunt în familie?

În trecut şi acum:

- cine în familie primeşte decizii cu referinţă la educaţia copilului;
- care este atitudinea părinţilor faţă de copil: control, supunere, colaborare, dominare, ajutor etc.;
- sunt persoane bolnave în familie;
- sunt persoane care consumă abuziv alcool, droguri;
- participă copilul la primirea deciziilor importante pentru familie;
- este întrebat despre ce haină să i se procure, cum să-şi petreacă timpul liber etc.;
- are obligaţii în treburile casnice.

9. Componenţa familiei

În trecut şi acum:

- al câtulea în familie este copilul;
- se manifestă concurenţă între fraţi, cum se manifestă copilul;
- cum se împacă copilul cu alţi fraţi, cu alţi membri ai familiei;
- cum se împacă cu tata, cu mama.

Interese

10. Ce predilecţii şi ocupaţii are în timpul

liber: - cu ce se ocupă;

- face ceva împreună cu tata, cu mama, cu alţi fraţi;
- are mult sau puţin timp liber;
- ce jocuri îi plac;
- ce cărţi îi plac;
- ce filme îi plac;
- este realist sau fantezist.

Probleme de comportament

11. Ce vă nelinişteşte în comportamentul copilului: - nepăsarea;

- lipsa de idei şi gânduri personale;
- evitarea dificultăţilor;
- neîncrederea în viitor;
- faptul că nu se ţine de cuvânt;
- viziuni pesimiste, neîncrezătoare;
- incapacitatea de a comunica cu oamenii;
- altceva.

12. Obiceiuri proaste, dăunătoare ale copilului: - neglijenţă;

- neascultare;
- pasivitate;
- brutalitate;
- altceva.

Probleme ale dezvoltării fizice

13. Are copilul:

- dificultăţi de vorbire;
- reţinere în dezvoltarea fizică (statură, figură, dezvoltare sexuală);
- defecte de văz, de auz;
- dificultăţi în dezvoltarea intelectuală;
- anumite îmbolnăviri;
- altceva.

Probleme de autoafirmare

14. Dă dovadă copilul de:

- autoapreciere joasă, înaltă – neîncredere în sine, îngâmfare;
- este curajos sau fricos;
- este insistent sau lăsător.

Caracteristica minorului

CARACTERISTICA MINORULUI

Date demografice

Numele _____

Prenumele _____

Vârsta _____

Sexul _____

Adresa _____

Dacă învaţă, instituţia _____

Dacă nu învaţă, preocupaţia _____

Situaţia familială: părinţii (biologici sau vitregi, ambii, unul, orfan, în divorţ, locuiesc separat sau împreună, sunt în ţară sau peste hotare etc.); persoanele care se ocupă de educaţie (bunei, rude); componenţa familiei (câte persoane, câţi fraţi, surori, al câtulea în familie).

Anamneză

Dificultăţi timpurii – de ordin psihic (dezvoltare a proceselor psihice, intelectuală), fizic (probleme de sănătate, deficienţe de dezvoltare), psihosocial (calitatea relaţiilor cu semenii, cu ambianţa, cu familia, cu şcoala). Dezvoltare actuală – psihică, socială, fizică. Situaţia dezvoltării sexuale, informare, atitudini. Profil de personalitate.

Calitatea relaţiilor cu şcoala

Frecventează sau nu, se manifestă pozitiv sau negativ, caracterizarea relaţiilor cu profesorii, manifestări comportamentale specifice.

Manifestări agresive în raport cu profesorii: agresivitate fizică, verbală, indirectă, substituită, duşmănie. Prezenţa sau absenţa sentimentului de vină pentru propriul comportament.

Calitatea relaţiilor cu profesorii – colaborare, izolare, interes sau lipsa acestuia. Necesitatea de a schimba caracterul relaţiilor cu profesorii.

Calitatea relaţiilor cu semenii

Relaţii cu colegii de şcoală, cu alţi semeni. Calitatea comunicării cu semenii. Rolul şi comportamentul în grupul de semeni. Atitudini şi comportamente faţă de semeni.

Manifestări agresive în raport cu semenii. Capacitatea de a alege şi menţine prietenii. Interese, preocupări pentru timpul liber.

Calitatea relaţiilor cu părinţii

Caracterizarea relaţiilor cu fiecare din părinţi. Stilul de educaţie al părinţilor, practicat în relaţie cu minorul (hiperprotecţie şi modurile ei de manifestare; hipoprotecţie şi forme de manifestare; carenţă afectivă; responsabilitate şi cerinţe argumentate; tratare agresivă). Atitudinea părinţilor faţă de educaţia minorului – stil dezechilibrat; cerinţe diferite din partea ambilor părinţi; grijă excesivă; conflict dintre părinţi extins asupra relaţiilor cu minorul). Atitudinea părinţilor faţă de responsabilităţile, timpul liber, prietenii minorului. Aprecierea de către minor a influenţelor educative ale părinţilor. Ataşamentul faţă de părinţi.

Autoaprecierea comportamentului

Atitudinea faţă de propriul comportament, faţă de anumite fapte. Conştientizarea sau lipsa de conştiinţă asupra încălcărilor. Dorinţa sau lipsa de dorinţă de a schimba conduitele, de integrare socială, de dezvoltare pozitivă.

Recomandări

Lucru cu familia

Lucru cu şcoala

Încadrarea minorului în grupuri de reabilitare, corecţie

comportamentală Tratament medica

Subiectul 3. Reabilitarea minorilor delincvenţi

Programe de autorealizare creativă. Scopul – a demonstra adolescenţilor interesul social pentru dezvoltarea lor, a-i impregna în contextul social valorico-normativ, a dezvolta creativitatea socială. Beneficiarii – adolescenţi cu o dezvoltare intelectuală în normă, din familii social-favorabile.

Programe de reabilitare prin muncă. Scopul – formarea deprinderilor de muncă şi profesionale. Beneficiarii – adolescenţi cu capacităţi intelectuale joase, marcaţi de deficienţe cerebrale organice. Implicarea serviciilor psihiatrice şi psihologice, programe de reabilitare socială. Asistenţă socială.

Programe de realizare socială. Scopul – crearea deprinderilor sociale prin încadrarea în cluburi, cercuri, frecventarea şcolii**.** Beneficiari – adolescenţi din grupul de risc, cu comportament delincvent.

Programe de resocializare. Includ două etape.

I – rezolvarea problemelor cu caracter psihoterapeutic, pedagogic, medical.

II – programe de realizare creativă sau prin muncă.

Scopul – reintegrarea socială. Beneficiari – adolescenţi delincvenţi din familii dezordonate, cu probleme grave de socializare.

Programe complexe de resocializare. Beneficiari – adolescenţi care consumă alcool, droguri, au comis infracţiuni grave.

Subiectul 4. Grupuri-training în scop de profilaxie şi reabilitare a minorilor cu comportament deviant şi delincvent

Forme ale grupului-training – de învăţare, de autoprezentare, de dezvoltare a asertivităţii, comunicativităţii etc.

Menirea - crearea unor cunoştinţe şi modele de comportament noi.

Componenţa:

numeric – 10-12 persoane;

calitativ – pot fi constituite doar din adolescenţi cu comportament dezadaptat, sau mixte.

Concluzii

(1) Programele de reabilitare urmează a fi adoptate în conformitate cu statutul nosologic şi social al minorului social dezadaptat

(2) Sunt eficiente îndeosebi formele de asistenţă psihologică şi psihoterapeutică în grup, dar în anumite condiţii se recomandă psihoterapii individuale

(3) Se recomandă utilizarea serviciilor sociale (asistenţei sociale) în activitatea cu familia şi adolescentul

(4) Forme optimale de lucru în grup – trening, grupe gestaltterapeutice, art-terapie, psihodrama, analiză tranzacţională, psihoterapie corporală, grupe de întîlnire etc., (5) În echipa de realizare a profilaxiei devianţei şi delincvenţei juvenile urmează a fi incluşi – pedagogi, medici, psihiatri, patopsihologi, psihoterapeuţi, asistenţi sociali, jurişti etc.

Sarcini individuale

1. Realizați un Eseu cu titlul ”*Personalitatea minorului o prioritate pentru societate*”

Bibliografie

Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия. СПб.: Питер, 1997. – 336 с.

Гурьева В. А., Семке В. Я., Гиндикин В. Я. Психопатология подросткового возраста. Томск: Изд-во ТГУ, 1994. – 310 с.

Смелзер Н. Дж. Девиация и социальный контроль // Социология: Учебник. М., 1994. Гл. 7.

Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. М.: Питер-Пресс, 1997.

TEMA 5. PROGRAME DE INTERVENȚIE ȘI SERVICII SOCIALE DE SĂNĂTATE ȘI PROTECȚIE SOCIALĂ ÎN SITUAȚII DE DEVIANȚĂ COMPORTAMENTALĂ

PLAN:

1. Programe sociale/comunitare de intervenție
2. Programe psihologice de intervenție
3. Programe educaționale de intervenție

În cele ce urmează vom prezenta cîteva modele de programe de intervenție în situații de devianță comportamentală.

1. Programe sociale/comunitare de intervenție
(modele de programe în lucru cu ex deținuții/programe de resocializre)

În penitenciarele din Republica Moldova o atenţie deosebită se atrage procesului de <u>Pregătire pentru eliberare a deținuților</u>

Crearea cursurilor de pregătire către liberare se efectuează pentru fiecare grup de deţinuţi aparte şi se aprobă printr-un ordin al şefului penitenciarului, la care se anexează lista grupului de deţinuţi, planul tematicii orelor cu persoanele responsabile de desfăşurarea programului.

Conducerea activităţii cursurilor de pregătire către liberare, elaborarea tematicii şi

întocmirea planului ţinerii orelor informative este îndeplinită de către şeful Serviciului activitate educativă, psihologică şi asistenţă socială.

Organizarea lecţiilor şi verificarea prezentării la orele informative sunt efectuate de către asistentul social care, împreună cu şefii de sector, desfăşoară lucrul explicativ cu deţinuţii privind includerea lor la cursurile de pregătire pentru liberare, desfăşurate conform programelor care se derulează în penitenciar.

În scopul evidenţei persoanelor ce frecventează orele informative în cadrul penitenciarului, asistentul social va iniţia un registru de evidenţă a prezenţei deţinuţilor şi a orelor informative desfăşurate.

În procesul pregătirii către liberare în cadrul penitenciarului se desfăşoară următoarele programe educative:

1. Programul cu privire la pregătirea pentru liberarea deţinuţilor din detenţie „ Prosocial";
2. Programul cu privire la pregătirea către eliberarea condiţionată de pedeapsă înainte de termen;
3. Programul privind eliberarea condiţionată a deţinuţilor ce au săvîrşit infracţiuni de furt sau jaf.

Programul „ Prosocial" cuprinde atît discuţii individuale cu deţinuţii, cît şi ore informative desfăşurate cu grupul de deţinuţi.

Scopul discuţiilor individuale cu deţinuţii este cunoaşterea profundă a persoanei şi a problemelor ce apar la acestea o dată cu liberarea din detenţie. Obiectivul discuţiilor individuale este stabilirea şi soluţionarea următoarelor probleme:

• determinarea locului de trai pentru persoana care se liberează din detenţie; • stabilirea legăturilor sociale cu familia sau cu rudele apropiate ale acesteia; • orientarea profesională şi susţinerea persoanei care se liberează în scopul de a identifica locurile de muncă în societate;

• consiliere psihologică;

• alte probleme.

Toată activitatea individuală de pregătire pentru liberarea din detenţie urmează a fi notată în caietul pentru activitatea individual-educativă a deţinutului.

Orele informative desfăşurate cu un grup de deţinuţi se planifică pentru perioada de şase

luni de zile, în care se menţionează ziua, ora şi persoana responsabilă pentru realizarea orelor, organizate săptămînal.

Tematica orelor informative din cadrul programului „ Prosocial”:

1. Perspective şi probleme ale pregătirii condamnaţilor către liberarea din detenţie. 2. Familia – temelie a unui viitor reuşit.
3. Angajarea în cîmpul muncii. Planuri şi perspective.
4. Soluţionarea problemelor de perfectare a actelor de identitate, a vizei de reşedinţă. 5. Rolul şi importanţa indemnizaţiei unice acordată odată cu leberarea din detenţie. 6. Probleme ce ţin de competenţa Direcţiei de asistenţă şi protecţie socială.
7. Asistenţa medicală acordată persoanelor liberate din detenţie.

8. Promovarea tinerilor pentru a face studii. Îndeplinirea rolurilor profesionale în societate.

9. Ciclu de lecţii psihosociale orientate spre consolidarea abilităţilor de autocontrol şi de orientare comportamentală.

10. Evitarea comportamentului criminogen şi stabilirea unor norme de convieţuire în societate.

Scopul ***Programului cu privire la pregătirea condamnaţilor pentru liberarea condiţionată de pedeapsă înainte de termen*** – constă în prezentarea unui mod de viaţă al personalităţii în societate, instruirea persoanelor care se liberează condiţionat de pedeapsă înainte de termen pentru a soluţiona problemele care apar odată cu liberarea din detenţie şi ulterior pentru a se reintegra cu succes în societate.

Orele informative sunt asemănătoare cu cele ale Programului „ Prosocial”. Tematica Programului poate fi completată şi cu alte subiecte, în prealabil fiind coordonate cu DIP, reieşind din specificul instituţiei penitenciare.

Programul privind eliberarea condiţionată a deţinuţilor ce au săvîrşit infracţiuni de furt sau jaf se desfăşoară în scopul dezvoltării abilităţilor de rezolvare a problemelor care să ajute deţinuţii şa reintegrarea lor în societate.

Tematica orelor informative din cadrul acestui program:

1. Lecţie introductivă.

2. De ce suntem aici?

3. Reguli de grup.

4. Ce-mi doresc în viaţă?

5. Cum îmi fac un plan?

6. Cum observ că am o problemă?

7. Ce mă ajută să mă opresc?

8. Să învăţ să găsesc soluţii.

9. Rezolvarea de probleme ca plan.

10. Evaluarea grupului.

Alte activităţi obligatorii ale procesului de pregătire către liberare:

În scopul eficientizării procesului de reintegrare socială a persoanei liberate din detenţie, odată cu pregătirea deţinutului pentru liberare, asistentul social din penitenciar va asigura următoarele activităţi:

1. În prealabil, cu o lună de zile pînă la momentul liberării deţinutului din detenţie, se întreprind acţiuni pentru asigurarea deţinutului cu acte de identitate valabile (se prelungeşte valabilitatea actului de identitate provizoriu – Forma nr. 9);
2. În conformitatea cu prevederile art. 302 al codului de executarea al RM, se informează administraţia publică locală şi Agenţia Pentru Ocuparea Forţei de Muncă din localitatea unde pleacă persoana care se liberează pentru a locui permanent, despre eventuala liberare a deţinutului din detenţie şi problemele care necesită a fi soluţionate prin suportul acestor instituţii, în scopul reintegrării sociale a persoanelor menţionate.
3. Conform prevederilor p. 4 art. 302 al Codului de Executare, la solicitarea scrisă a deţinutului, în termen de 5 zile, se expediază organului de asistenţă socială din teritoriu cererea deţinutului invalid de gr. I sau II, precum şi a celui ce a atins vîrsta de pensionare, despre plasarea lui în aziluri pentru invalizi sau bătrîni.

Procedura de liberare din detenţie a persoanei ce a executat termenul de pedeapsă penală include:

1. Eliberarea şi înmînarea certificatului de liberare din detenţie, a actelor de identitate, a altor documente şi obiecte personale, de asemenea a mijloacelor financiare de la contul de peculiu şi a îndemnizaţiei unice acordate pentru reintegrarea socială a acestor persoane.

2. Întreţinerea de către şeful penitenciarului a unei convorbiri cu persoana care se liberează, unde acesteia i se explică necesitatea respectării legislaţiei RM.

3. Asigurarea însoţirii deţinutului (deţinuţii care necesită aceasta, în special femeile gravide, minorii), pînă la domiciliu, conform prevederilor art. 30 al Codului de Executare. **Concluzie**. Deci punerea în executare a pedepsei penale reprezintă desfăşurarea unui complex de activităţi cu şi pentru persoanele condamnate. Pedeapsa penală aplicată infractorilor are drept scop principal reeducarea persoanelor şi reintegrarea socială a acestora, astfel încît, în

funcţie de gradul de realizare a acestor obiective, într-un final se urmăreşte stabilirea siguranţei sociale.

Obiectivul sistemului penitenciar în adaptarea socială a deţinuţilor care se liberează din locurile de detenţie este pregătirea, familiarizarea şi adaptarea la viaţa socială din libertate, crearea condiţiilor maxime pentru obţinerea de către persoanele ce se liberează din detenţie a cunoştinţelor din domeniul legislaţiei, economiei, precum şi însuşirea modalităţilor legitime de asigurare materială. Acest obiectiv este atins prin intermediul programelor promovate în penitenciar.

2. Programe psihologice de intervenție

”Program de intervenție psihologică privind diminuarea comportamentelor agresive la preșcolari”

Diminuarea comportamentului agresiv la preșcolari poate fi realizată prin activități bine structurate și orientate spre formarea la copii a competențelor sociale și emoționale integrate la nivelul unui program de intervenție psihologică.

Programul de intervenție se desfășoară pe o perioadă de patru săptămâni și este împărțit în patru etape:

- Etapa I – intervenția individuală;
- Etapa a II-a – intervenția de grup;
- Etapa a III-a- consilierea familiei;
- Etapa a IV-a – training cu cadrele didactice.

Etapa I – Intervenția psihologică individuală

Intervenția individuală are ca obiectiv principal diminuarea comportamentelor agresive (fizice) identificate pe parcursul evaluării, ele reprezentând o prioritate și necesitând intervenție

imediată, iar ca obiective secundare:

1. Îmbunătățirea stimei de sine;

2. Controlul comportamentului;

3. Managementul stresului;

4. Prelucrarea emoțiilor;

5. Psihoeducația.

Se vor desfășura câte 10 ședințe individuale cu fiecare preșcolar în parte, cu durata de 35-45 minute, în conformitate cu necesitatea și complexitatea individuală. (Ședința 1 și 2)

Tema : Managementul stresului

Managementul stresului a presupus reducerea stărilor emoționale invazive precum frica sau furia, dar și reducerea distresului. Copiii care s-au confruntat cu astfel de stări erau speriați, agitați, manifestau reticență față de psiholog. În această etapă, importantă a fost definirea relației copilului cu psihologul. Am cerut copilului să descrie pe scurt ceea ce simte. Comunicarea a fost predominant verbală, dar deseori am utilizat tehnici expresive (prin desen), pentru a putea stabili o punte de comunicare cu copilul. De asemenea, am mai utilizat exerciții de relaxare, vizualizare și tehnici de respirație. (Ședința 3 și 4)

Tema : Exprimarea emoțională

Pentru început, am insistat pe zona de identificare a emoțiilor, cu ajutorul tehnicilor nonverbale. Am utilizat tehnici bazate pe mimică, gestică, etichetare verbală (sunt trist/sunt fericit - Anexa 12), fiind foarte atentă la tonalitatea vocii.

Conștientizarea emoțiilor este abilitatea de bază pentru achiziționarea celorlalte competențe. Copiii învață despre emoții și despre modul în care pot fi gestionate corect doar interacționând social.

Pașii în exprimarea emoțională au fost făcuți atât în intervenția individuală, cât și în intervenția de grup, după cum urmează:

a) Trăirea și exprimarea emoțiilor prin:

- conștientizarea lor;

- transmiterea de mesaje încărcate emoțional;

- manifestarea empatiei.

b) Înțelegerea și exprimarea emoțiilor prin:

- identificarea emoțiilor;

- denumirea (etichetarea) lor;

- înțelegerea cauzelor emoțiilor și a consecințelor acestora;

c) Reglarea emoțională prin utilizarea unor strategii de reglare emoțională adecvate vârstei, cum sunt:

- caută apropierea fizică a unui adult pentru a se liniști;

- își reorientează atenția către o altă persoană sau o altă jucărie, cu ajutorulpsihologului.(Ședința 5 și 6)

Tema : Îmbunătățirea stimei de sine

Copiii agresivi prezintă, în cele mai multe cazuri, o stimă de sine scăzută, asociată mereu cu sentimente de neputință și rușine, dar și cu o slabă dezvoltare a competențelor sociale. Îmbunătățirea stimei de sine se realizează ușor, prin apreciere, prin laudă pentru ceea ce reușește să facă bine, corect. În general, preșcolarii agresivi ajung să fie marginalizați, înlăturați din grup; chiar și atunci când fac lucruri ce merită apreciere, ei sunt ignorați, datorită poziției sociale pe care o ocupă, poziție situată înafara grupului, fiind stigmatizați. Psihologul are în vedere creșterea abilităților interpersonale, de relaționare și de rezolvare de probleme, precum și a abilităților intrapersonale.

Competențele sociale se bazează pe:

a) Relaționarea socială – copiii sunt ajutați să interacționeze cu ceilalți copii prin jocuri și metode adecvate. Ei sunt învățați să împartă jucăriile, să ofere și să ceară ajutor, să își aștepte rândul și nu în ultimul rând, să utilizeze formule de adresare politicoase, având ca scop diminuarea agresivității verbale și fizice a preșcolarilor.

b) Rezolvarea de probleme – copiii sunt ajutați să caute strategii adecvate vârstei pentru a rezolva calm situațiile conflictuale, strategii bazate pe regulile enunțate anterior.

Pentru creșterea stimei de sine, a asertivității și empatiei la copiii agresivi, aceștia sunt implicați în activități diverse: desene și colaje pe tema ***Cine sunt eu?*** sau ***Cine vreau să fiu eu?***, jurnalul personal, identificarea cu eroi sau cu personaje pozitive, autoportrete.(Ședința

7 și 8)

Tema : Psihoeducația

Psihoeducația este utilizată în intervenția psihologică a preșcolarului agresiv în ceea ce privește dezvoltarea abilităților de adaptare la mediul familial, dar și la mediul social de covârstnici, adică la grădiniță.

Psihoeducația aduce rezultate deosebit de valoroase atunci când terapeutul personalizează conținutul informațiilor transmise către subiect sau părinte, astfel încât materialul să fie înțeles de copil.

Psihoeducația îi ajută pe copiii cu comportamente agresive pe următoarele segmente: a) primesc suport emoțional;

b) își înțeleg problemele și emoțiile;

c) își rezolvă conflictele cu ceilalți;

d) le dă posibilitatea să facă alegeri în ceea ce privește comportamentul lor;

e) primesc securitate emoțională care le permite simtă și să se comporte diferit.

(Ședința 9 și 10)

Tema :Controlul comportamentului

În cadrul interacțiunilor umane ne confruntăm aproape zilnic cu conflicte. Rezolvarea parțială ori nerezolvarea acestora poate avea consecințe dramatice asupra sănătății fizice sau emoționale a copiilor. Majoritatea copiilor agresivi prezintă tulburări emoționale (furie, anxietate), dificultăți de relaționare și comunicare ce declanșează comportamente agresive (fizice sau verbale, distrugeri ori acte de indisciplină în grupul de copii).

În ședințele de intervenție individuală, copiii sunt învățați să înlocuiască un comportament agresiv cu unul pozitiv și să își controleze pornirile agresive.

Folosind tehnici de respirație și relaxare, copilul este îndrumat să se oprească o clipă atunci când se simte agresiv, tensionat și să-și dirijeze atenția către alte lucruri care îi transmit liniște ori plăcere.

În general, preșcolarii sunt greu de educat în privința stopării ori blocării impulsului de moment, dar utilizând tehnici simple (de respirație), putem obține amânarea impulsului, fapt care conduce la diminuarea intensității agresiunii. Totodată, folosirea eroilor din poveștile terapeutice are un efect imediat în realizarea evitării și negocierea unui compromis.

Exersarea amânării are efecte pozitive în controlul și managementul comportamentului, rezultatul regăsindu-se în automatizarea unui comportament benefic și în creșterea capacității de toleranță la preșcolari.

Etapa a II-a - Intervenția de grup

Grupul intensifică procesul de intervenție psihologică, întrucât oferă participanților o sursă de sprijin, de acceptare și de identificare, dar și un set de valori sănătoase care pot fi internalizate ușor. Formarea capacității membrilor grupului de a intra în relații cu alții, personale și de prietenie, joacă un rol determinant, fiind un factor curativ puternic, crește stima de sine a participanților și ridică nivelul de adaptare socială, conducând la diminuarea sau înlăturarea comportamentelor agresive.

După ședințele de intervenție individuală, în care am stabilit o relație terapeutică echilibrată, iar preșcolarii și-au însușit tehnici de control a agresivității, am format un grup terapeutic cu care vom lucra 10 ședințe în două săptămâni.

Fiecare ședință de grup a debutat cu un exercițiu de relaxare sau cu o tehnică de respirație, activități care au condus la captarea atenției și la controlul emoțiilor preșcolarilor. Pașii urmați în ședințele de intervenție psihologică de grup au fost:

1. Oferirea unui mediu stabil pentru copiișicunoașterea grupului

Atât psihologul, cât și copiii s-au prezentat pe scurt. Psihologul, împreună cu copiii au stabilit reguli de grup, iar psihologul a evidențiat câteva obiective.

2. Structurarea și organizarea mediului în vederea adaptării la grup – s-a realizat prin jocul - Yoyo ne învață regulile

Obiectivele ședinței sunt:

- familiarizarea cu regulile de conduită din grup;
- identificarea comportamentelor adecvate cu regulile.

Psihologul face prezentarea regulilor pe baza unei povești, ***Yoyo la grădiniță***. **3. Rezolvarea de probleme și găsirea de soluții adecvate – s-a realizat prin joc și exerciții, folosind convorbirea.**

Valoarea adaptativă a deciziilor se axează pe înțelegerea faptului că aceeași problemă poate fi rezolvată în mai multe moduri.

Tehnica utilizată este ***jocul* – Același, dar diferit!**.

Mascota Yoyo trece prin întâmplări noi și are nevoie de ajutorul copiilor ca să se

descurce. Efectele așteptate și obținute:

- Prin această activitate copiii vor învăța și vor folosi limbajul adecvat rezolvării de probleme, adică: te rog; scuze; iartă-mă; etc.;

- La finalul activității copiii vor fi capabili să înțeleagă conceptele de ***asemănător*** și ***diferit***, cu referire la ei;

- Copiii vor fi mai pregătiți să caute și să găsească strategii de soluționare a problemelor specifice vârstei și contextului în care se află.

4. – <u>Identificarea emoțiilor</u>

Modul în care copiii interpretează emoțiile este rezultatul experimentelor trăite. Pentru a putea înțelege cauzele emoțiilor copilul trebuie să posede capacitatea de a le conștientiza. Conștientizarea emoțiilor reprezintă abilitatea de bază pentru achiziționarea tuturor celorlalte competențe. Copiii învață despre emoții și despre modul în care să le gestioneze corect în contextul interacțiunii sociale (în grup).

Copiii sunt ajutați să identifice emoțiile și să exploreze stările aferente acestora. (Anexa 5 – Harta emoțiilor)

Tehnica utilizată este ***jocul***.

Copiilor li se citesc o serie de povești scurte și li se cere să descrie ce sentimente ar trăi dacă ar fi în acea situație ei înșiși.

Activitatea are fixate următoarele obiective:

- Copiii vor învăța să identifice emoțiile specifice situației, să le clasifice în emoții pozitive și emoții negative;

- Copiii vor învăța să denumească în mod corect emoțiile și să utilizeze etichetele verbale adecvate acestor emoții;

Efectele așteptate și obținute:

- În urma desfășurării activității copiii vor fi capabili să conștientizeze trăirile emoționale proprii, dar și pe cele ale semenilor cu care relaționează;

- Copiii vor fi capabili să identifice strategiile adecvate de reglare emoțională și ulterior, de relaționare pozitivă cu cei din jur.

6. – Managementul furiei

Managementul furiei se referă la însușirea unor abilități care să faciliteze rezolvarea problemei și optimizarea abilităților de comunicare asertivă. Comunicarea și managementul problemei sunt foarte importante în funcționarea umană. Însușirea ori îmbunătățirea abilităților de gestionare a conflictelor conduce la o adaptare mai bună la mediu și la dezvoltarea unor legături interpersonale, la integrare socială facilă.

Tehnica utilizată este povestea terapeutică și anume Broscuța Țestoasă.

În prima parte a activității vor fi prezentate copiilor fișe cu Broscuța Țestoasă și vor primi explicații privind modul în care personajul principal se ascunde în carapace pentru a se apăra. Psihologul va cere copiilor să coloreze broscuța de pe fișă pentru a se acomoda cu personajul.

În a doua etapă a activității se va citi copiilor povestea terapeutică Broscuța Țestoasă. Pe parcursul lecturii, terapeutul va identifica împreună cu copiii emoțiile trăite de broscuță. Psihologul va mima emoțiile identificate.

În urma lecturii, se va desfășura un dialog eficient cu preșcolarii, terapeutul ajutându-i pe aceștia să diferențieze comportamentele adecvate sau inadecvate ale personajelor. **6. -Creșterea stimei de sine și formarea de mecanisme de apărare– Sunt în siguranță.** Încrederea în propriile abilități de a rezolva probleme conduce în mod direct la ușurarea procesului de rezolvare a problemelor. Psihologul trebuie să ofere copiilor un mediu securizant, stabil și trebuie să fie consecvent în aplicarea strategiilor de disciplinare pozitivă facilitează dezvoltarea abilităților, diminuarea comportamentelor agresive și adaptarea socială eficientă a copilului. Obiectivul central al activității este exersarea mecanismelor de apărare, descoperirea empatiei și a capacității de a oferi ajutor.

Copiii vor lucra în perechi, la mesele pe care au fost așezate palete cu tempera în culori calde și reci. Copiii au fost lăsați să aleagă autonom culoarea care exprimă furia (culorile alese au fost predominant roșu și negru). După aceasta, am rugat și încurajat copiii să exprime sentimentele de furie prin pete de culoare, realizate cu palmele. Tehnica utilizată este cea a amprentei.

7. - Dezvoltarea unor abilități prin care copilul să poată identifica și aplica strategii eficiente pentru rezolvarea conflictelor – Orice problemă se poate rezolva!

Cu ajutorul abilităților obținute copiii vor reuși să facă față situațiilor de criză, să elimine sau să diminueze comportamentul agresiv, să se integreze social și să rezolve problemele de natură agresivă.

În urma participării la întâlnire, preșcolarul va fi capabil:

a) Să identifice cât mai multe soluții de rezolvare pozitivă a situațiilor generatoare de conflicte;

b) Să identifice consecințele negative ce pot decurge din orice situație potențial generatoare de conflict;

c) Să înțeleagă că un comportament are consecințe asupra persoanei din preajma sa;

d) Să privească o conjunctură sau situație din mai multe perspective;

Metodele utilizate în această activitate sunt art-terapia, jocul de rol cu marionete, pălăria magică și conversația.

8.- <u>Formarea de competențe sociale – Învăț să îmi fac prieteni!</u>

Formarea de competențe sociale se referă la abilitarea copiilor de a realiza relații sociale funcționale cu ceilalți copii, dar și cu adulții din viața lor. Scopul acestei activități este acela de a i ajuta pe copiii să învețe să coopereze în joc și să dobândească comportamente prosociale.

Metodele utilizate sunt *povestea terapeutică* și *jocul de rol*, aplicate astfel încât copiii să învețe să identifice modul în care se pot juca împreună prin exersarea abilităților de cooperare în joc, precum și să reușească să identifice comportamentele prietenoase la covârstnici.

Activitatea debutează cu lecturarea, împreună cu grupul, a poveștii terapeutice ***Cum să fim prieteni***(Anexa 8).

Psihologul observă modul de relaționare și, dacă este necesar, intervine cu sugestii privitor la comportamentele de cooperare: schimbă jucăria, împarte, cere frumos, oferă ajutorul, etc. Pe tot parcursul activității psihologul a lăudat copiii atunci când au manifestat comportamentele așteptate (de cooperare și prosociale).

Efectele așteptate și obținute:

- Prin această suită de activități desfășurate pe parcursul ședinței, copiii au învățat să identifice comportamentele care facilitează stabilirea și menținerea relațiilor de prietenie;

9. <u>Acceptarea și rezolvarea situațiilor conflictuale– Cum voi reuși să diminuez agresivitatea.</u>

Acceptarea și rezolvarea situațiilor conflictuale este adaptativă, pe termen lung, în comparație cu evitarea responsabilităților. Copilul trebuie să conștientizeze gravitatea efectelor comportamentelor agresive, să își asume urmările și să caute o formă pozitivă de rezolvare a situației conflictuale. Obiectivele întâlnirii sunt:

-Identificarea comportamentelor adecvate diferitelor conjuncturi prin care orice preșcolar trece;

- Rememorarea și actualizarea tehnicilor de respirație și relaxare asimilate anterior; -

Oferirea de feedback;

10. Realizarea tabloului cu replici asertive

Trebuie subliniat faptul că este extrem de important ca preșcolarul agresiv să se simtă în siguranță. El știe că atunci când va solicita ajutor, îl va primi, dacă va avea un comportament adecvat.

Am realizat astfel un tablou cu replici asertive:

1. Te rog;
2. Pot să...?
3. Se poate să...?
4. Mulțumesc!
5. Îmi pare rău!
6. Iartă-mă!
7. Voi încerca din nou.
8. Am greșit.
9. Poate evit să…
10. Mă simt fericit pentru că….

Efecte așteptate și obținute:

- Fiecare preșcolar a dobândit o ancoră ce îl va ajuta să-și activeze resursele existente și să le utilizeze corect în situațiile neplăcute;
- Copiii au conștientizat formele proprii de acțiune în situații dificile, capacitatea de a-și tempera impulsurile prin tehnici de respirație și relaxare;

Copiii au asimilat noi comportamente prosociale și noi modalități de rezolvare a problemelor cu care se confruntă.

Etapa a III-a -Consilierea părinților.

Intervențiile la nivelul familiei debutează odată cu terapia individuală a copilului agresiv. Consilierea părinților este un instrument de consolidare și dezvoltare a unor aptitudini de a lua

decizii corecte și de a întreprinde acțiuni responsabile, în mod consecvent și convenabil. Consilierea părinților s-a realizat în două etape :

- Consiliere individuală cu fiecare părinte al copilului din experimentul formativ, pe parcursul unei săptămâni și cu o durata a ședinței de terapie de 50-60 minute;

- Consiliere colectivă cu toți părinții, pe parcursul unei săptămâni, durata unei întâlniri fiind de 50 de minute.

Primele două ședințe desfășurate au fost dedicate consilierii individuale, informative. În cele două ședințe individuale s-a stabilit stilul parental și tipul de familie, apoi au fost introduse familiile într-un grup (consiliere de grup), având drept scop dezvoltarea abilităților parentale și psihoeducația.

În ședințele de grup, utilizând activități formative, au fost abordate următoarele teme: 1. Responsabilitatea parentală;

2. Dezvoltarea atitudinilor și practicilor parentale;

3. Asimilarea unor moduri de comunicare eficientă;

4. Negocierea soluțiilor și luarea deciziilor;

5. Rezolvarea adecvată a conflictelor.

Activitățile de tip informal au fost dedicate abordării următoarelor teme:

1. Pedagogia școlară și a timpului liber;

2. Moduri de cunoaștere a copilului și a etapelor de dezvoltare;

3. Tehnici de autocunoaștere;

4. Tehnici de respirație și relaxare;

5. Programe de rezolvare de probleme.

Părinții și psihologul analizează progresul și schimbările intervenite în comportamentul copilului agresiv. Prin folosirea unor tehnici expresive, am îndrumat părinții să-și prioritizeze modul de acțiune asupra unui copil agresiv.

În acest sens, am realizat un tablou ce conține cuvinte magice, cu rol determinant în

interacțiunea cu copilul agresiv:

- Încurajare;
- Respect;
- Răbdare;
- Fermitate calmă;
- Autocontrol;
- Amabilitate;
- Bucurie;
- Empatie.

În încheierea intervenției cu grupul de părinți, am evaluat gradul de satisfacție cu privire la utilitatea programului de consiliere realizat pe parcursul intervenției.

Etapa a IV-a - Training cu cadrele didactice

Competențele și comportamentele copiilor pot fi influențate direct în mediul educațional în care se dezvoltă preșcolarul.

Rolul grădiniței este de a facilita adaptarea copilului la cerințele școlii, de a-l învăța să socializeze și de a-i facilita adaptarea la mediul înconjurător.

Obiectivele training-ului cu profesorii au fost:

1. Familiarizarea cadrelor didactice cu metodele de disciplinare pozitivă a preșcolarilor.

2.Identificarea unor metode de dezvoltare a competențelor emoționale și sociale în relația profesor-preșcolar.

Trainingul cu profesorii s-a desfășurat în 2 părți. Astfel, prima parte a cuprins strategiile de disciplinare pozitivă a preșcolarilor, pe parcursul a 3 workshop-uri de câte 2 ore. Primul workshop s-a axat pe promovarea strategiilor de organizare a mediului de învățare și pe forme de prevenire a problemelor de comportament agresiv:

a) Stabilirea și formarea rutinelor, precum și respectarea acestora, reține copilul în activități adecvate și scade incidența comportamentelor agresive;

b) Stabilirea unor reguli pentru grupa de copii, potrivite cu vârsta și nivelul acestora, în termeni observabili (de ex. ***ridică mâna***; ***vorbește încet***, etc.) și expunerea la loc vizibil. În cadrul regulilor de bună funcționare a grupei vor fi făcute cunoscute și consecințele nerespectării acestora (de ex. ***Dacă nu împarți jucăriile, va trebui să te joci singur***).

La primul workshop s-au prezentat strategii de optimizare a relației cadru didactic -copil. - Formarea unei relații empatice și de colaborare cu copilul, se bazează în primul rând pe încredere și acceptare necondiționată. Ascultarea este un pas important în construirea unei relații de acest tip. Odată cu ascultarea apare și încurajarea copiilor în ceea ce privește motivarea lor pentru a-și exprima păreri și sentimente.

- Organizarea mediului educațional prin sectorizare permite facilitarea exprimării la preșcolar.

Al doilea workshop a avut ca scop susținerea recompenselor ca formă de încurajare și perpetuare a comportamentelor prosociale:

a) Lauda – ca formă de întărire socială;

b) Entuziasmul – comunicarea unor semnale nonverbale de întărire (zâmbet, etc.);

c) Abordarea unui sistem de recompense aplicate atât individual, cât și colectiv.

În cel de-al doilea workshop accentul a fost pus pe achiziționarea de către cadrele didactice a unor strategii de reglare emoțională a copiilor.
Aceste strategii facilitează dezvoltarea abilităților de rezolvare de probleme, dar și crearea, dezvoltarea și menținerea unei relații empatice între profesor și copil.

În cel de-al treilea workshop s-au dezbătut pașii care sunt necesari de parcurs pentru rezolvarea de probleme.

Problemele generate de comportamentele agresive pot fi prevenite și diminuate în intensitate și incidență, atunci când preșcolarii știu să abordeze o situație conflictuală și să găsească soluții adecvate pentru rezolvarea acesteia.

Pașii de parcurs în vederea rezolvării de probleme sunt:

1. Identificarea corectă a problemei;

2. Identificarea soluțiilor posibile;

3. Stabilirea consecințelor pentru fiecare soluție identificată;

4. Alegerea soluției optime;

5. Aplicarea soluției și evaluarea rezultatelor obținute.

Pentru succesul acestui demers și pentru exersarea rezolvării de probleme, este indicată folosirea jocului, a poveștilor terapeutice.

3. Programe educaționale de intervenție

În scopul formării valorilor pro sociale și prevenirii comportamentului deviant, pe segmental educational/școlar putem utiliza câteva modele de programe de acest tip:

1. Pentru a stimula frecventarea lecțiilor, soluţiile cele mai potrivite sunt *activităţile şcolare **şi extraşcolare*** care îi atrag pe elevi cel mai mult. Excursiile, taberele, competiţiile sportive, spectacolele, proiectele de grup, au un impact pozitiv asupra tinerilor, care găsesc în aceste manifestări educative, un prilej de a se descoperi, de a interacţiona cu ceilalţi, de a-şi descoperi celităţi şi abilităţi de care nu erau conştienţi, activităţi care îi responsabilizează şi îi pun în valoare.

2. ***Programe After School*** - acestea dau şansa elevilor din familii de risc să participe la diverse activități și cursuri de consolidare a cunoştinţelor şi deprinderilor de învăţare eficientă şi de remediere a situaţiei la învăţătură.

Pe lângă beneficiile educaţionale, astfel de programe oferă elevilor o masă caldă/gustări şi alte recompense materiale pentru a stimula frecventarea lecțiilor, tablete sau laptop-uri, rechizite, ghiozdane, tricouri, excursii sau tabere şcolare.

Implementarea a astfel de programe, cu siguranță, că ar scădea semnificativ rata abandonului școlar în special în mediul rural.

3. Cu referire la violenţa şcolară, bullying-ul sau vandalismul şcolar, este necesar ca programele de intervenţie în aceste abateri de comportament, să cuprindă în primul rând copiii care sunt victime ale acestui fenomen, consiliere psiho-pedagogică cu specialişti formaţi pentru lucrul cu minorii, cursuri de autoapărare, cursuri de mediere a conflictelor, astfel încât să ştie să gestioneze şi să rezolve singuri orice fel de conflict fără a utiliza violenţa. Elevii violenţi au şi ei posibilitatea de a beneficia de astfel de ***programe de diminuare a agresivității/ violenţei*** **sau** ***programe de dezvoltare a autocontrolului emoțional*** care să curpindă măsuri şi reguli stricte, cu scopul de a-şi stăpâni reacţiile agresive şi de a-şi recăpăta controlul, participarea la competiții sau activităţi sportive, consiliere psihologică, activităţi în săli special amenajate unde pot lovi mingea sau sacul de box sau să alerge până se descarcă fizic, astfel putând scăpa și de sentimentele negative. Implementarea unui program de intervenție psihologică care ar avea drept țel creșterea nivelului de dezvoltare a autocontrolului și stabilității emoționale ar produce ameliorarea comportamentului deviant la preadolescenți

4. ***Programe de intervenţie pot fi implementate şi în cazul consumului de substanţe interzise*****:** droguri, alcool, tutun, țigări electronice. În urma unor sondaje realizate cu psihologii și cadrele didactice din instituțiile de învățământ, se atestă un număr foarte mare de elevi care folosesc țigările electronice, care sunt la fel de periculoase ca și tutunul sau anumite droguri. Cu

regret, se întâlnește un număr destul de mare de elevi care consumă droguri și băuturi alcoolice. Deaceea, prevenirea consumului de substanțe interzise este un obiectiv extrem de important și necesar de a fi realizat de către toți actorii sociali, în scopul formării unei societăți armonioase.

Şcoala adoptă programe şi strategii diverse centrate pe cunoştinţe în colaborare cu alte instituţii ale statului pe probleme educative, ***programe de sensibilizare a tinerilor***, în care aceştia sunt informaţi despre efectele consumului de droguri, alcool sau tutun, întâlniri cu specialişti de la Agenţia Naţională Antidrog, Inspectoratul de Poliţie, psihologi, medici sau voluntari din diverse ONG-ri de profil.

Activitățile de profilaxie și prevenire trebuie să fie este principala preocupare a specialiştilor, precum şi reducerea acestor manifestări deviante şi nu în ultimul rând campanii de informare, educare şi conştientizare a riscurilor, implementarea unor proiecte pilot la nivel de şcoală, realizarea de seminarii şi mese rotunde în scopul promovării unui stil de viaţă sănătos.

În acelaşi timp instruirea şi formarea cadrelor didactice în programe de prevenire şi combatere a acestor tipuri de devianţe, sunt necesare în vederea reducerii consecinţelor negative

referitoare la consumul de substanţe, dedicarea unor ore speciale de dirigenţie sau proiecte pe termen scurt, lunar sau semestrial pentru a derula activităţi specifice: prezentare de filme, activităţi de grup: creearea unor afişe, postere sau sloganuri având ca tematici consumul de substanţe, campanii publicitare în care poate fi implicată mass-media și rețelele de socializare.

5. Un alt ***program*** ce poate fi derulat de către şcoală în vederea prevenirii şi combaterii devianţei şcolare, este cel prin care elevii pot beneficia de ajutorul unui ***„profesor de sprijin”*** a cărui activitate este în strânsă legătură cu activitatea cadrelor didactice.

Rolul acestuia este de a organiza şi desfăşura cu elevii activităţi de remedierea situaţiei la învăţătură (meditații), ore de consiliere cu elevii şi părinţii, cu scopul de a evalua şi orienta în carieră elevii cu abateri comportamentale şi care au dificultăţi de adaptare sau învăţare.

Profesorul de sprijin lucrează cu elevii care au o stimă de sine scăzută, cu elevii care perturbă orele de curs, cu elevii stigmatizaţi, cu victime ale bullying-ului, organizând activităţi personalizate de intervenţie, adaptează curriculum-ul şcolar la nivelul elevilor, evaluează rezultatele adaptării curriculum-ului centrat pe elev şi îi orientează pe elevii care prezintă dificultăţi către comisii specializate în intervenţia devianţei şcolare.

Pentru a atrage elevul în activităţile derulate în şcoală, „profesorul de sprijin” trebuie să dea dovadă de bună pregătire profesională, să fie constructiv, dinamic, să organizeze activităţi bazate pe joc, experiment, lucrul în echipă, să pună mai mult accentul pe dezvoltarea competenţelor cognitive, emoţionale şi sociale ale copiilor şi mai puţin pe instruirea şcolară.

El trebuie să fie total opusul unui cadru didactic rigid, care îşi desfăşoară orele în modul clasic. Activităţile trebuie să fie atractive, originale şi interactive, care să capteze atenţia şi să implice activ elevul. E un fel de ***„Team Teaching”*** care *reprezintă o modalitate de lucru bazată pe colaborare, bazat pe organizare, comunicare, flexibilitate şi respect reciproc, în care profesorul de sprijin poate lucra şi cu alţi profesori (dirigintele sau un profesor de limbi moderne, sau profesorul de sport sau cu psihologul şcolar), cu scopul de a face ora mai dinamică, interactivă şi captivantă*.

Deoarece de multe ori profesorul nu are timp să discute cu elevii săi despre problemele cu care aceştia se confruntă, „profesorul de sprijin” trebuie să fie atent la nevoile individuale ale copilului, să îl ajute să se dezvolte, descoperindu-i personalitatea şi centrul de interes. Copiii trebuie să participe la orele propuse ca activităţi cu plăcere, să descopere lucruri noi, să iasă din

rutina zilnică şi monotonia orelor obişnuite, să fie supuşi unor stimuli de învăţare şi să nu-şi reprime dorinţele şi opiniile, să pună întrebări şi să capete răspunsuri la nevoile lor. Cântecul, jocul, gândirea creativă, povestea, lectura, simţul umorului, experimentul, descoperirea şi explorarea, sunt resurse de care copiii dispun în cadrul acestor *ore educaţionale,* în care profesorul devine moderator și se preocupă în permanenţă de starea de bine a elevilor săi. 6. ***Program psihologic „Strategii pentru îmbunătăţirea atmosferei în clasă şi motivarea elevilor pentru şcoală”.***

Tehnicile moderne de lucru au scopul de a motiva elevii să se implice activ în orele de curs, alternând studiul cu tehnicile de relaxare prin joc sau alte activităţi recreative în aer liber. Elevii cu comportament prosocial, fără careva abateri de comportament dar în special cei care manifestă devianţe şcolare, nu mai sunt motivaţi să participe la ore standard, monotone, la care nu participă activ ori din vina profesorului care nu îi acordă nici o atenţie, ori din lipsa interesului pentru materia respectivă.

Tehnicile de lucru trebuie să fie interactive, să stârnească curiozitatea şi interesul elevilor, să îi valorizeze şi să îl pună pe primul loc.

Exerciţiile de „spargere a gheţii”, brainstorming, de ascultare activă, de cunoaştere şi autocunoaştere, jocul de rol, de stimulare a imaginaţiei, de meditare şi stare de bine, sunt câteva din tehnicile pe care le poţi aplica la clasă, cu scopul de a crea o atmosferă relaxată, de a motiva elevii şi de a încuraja competitivitatea.

Astfel, pentru un timp, elevii uită de problemele cu care se confruntă zi de zi. Unii trăiesc situaţii uneori greu de imaginat, părinţi abuzivi, lipsuri materiale, nepăsarea şi dezinteresul familiei

pentru activităţile şi pasiunile lor, certurile şi violenţele, dependenţele şi grupurile antisociale, toate acestea duc, în mod cert la abateri de comportament.

Rolul şcolii este însă de a educa şi de a forma caractere şi personalităţi puternice, de a da încredere elevului în forţele proprii, iar asta depinde în mare măsură de performanţele profesorului, de priceperea şi pregătirea sa, de a face ca învăţarea elevului să nu devină mecanică şi formală.

Dacă în familie, un copil este subapreciat, şcoala trebuie să îi ofere activităţi de autocunoaştere şi autoevaluare obiective precum şi prelucrarea informaţiilor în mod creativ. De aceea, resursele educaţionale de care profesorul trebuie să dispună, trebuie să fie inovative şi în continuă adaptare la nevoile elevilor.

7. Un alt program pe care şcoala ar putea să îl implementeze, ar putea fi numit ***„Şcoala Familiei”.*** În cadrul unui astfel de proiect, părinţii împreună cu elevii pot participa la activităţi comune, cu scopul de a se cunoaşte mai bine, într-un alt context social, nu numai în cadrul familiei.

Parteneriatul și lucrul în echipă sunt practici care au un impact pozitiv asupra formării personalităţii copilului.

A avea sprijinul familiei, suport moral din partea acesteia, este unul din deziderateleunui astfel de proiect.

Problemele cu care părinţii se confruntă cel mai des, sunt lipsa timpului, responsabilităţile familiale, problemele de motivaţie sau relaţionare, dezinteresul unora sau frica de eşec. Beneficiarii direcţi ai acestui program sunt elevii şi părinţii, iar cei indirecţi: şcoala şi comunitatea.

Activităţile la care părinţii pot participa cu scopul de a îmbunătăţi legătura copil-părinte şcoală, sunt activităţi de formare şi consiliere, lectorate, mese rotunde.

Întâlnirile dintre părinţi şi copii şi specialişti din domeniul educaţiei și psihologiei facilitează comunicarea între părinte şi copil, dar şi găsirea unor soluţii la problemele cu care aceştia se confruntă.

Temele de interes pentru părinţi şi copii ar putea fi:

- ➢ comunicare şi cunoaştere
- ➢ strategii de discipină pozitivă
- ➢ psihologia dezvoltării
- ➢ educaţie sexuală
- ➢ rezolvarea conflictelor dintre generaţii

➢ rolul jocului în dezvoltarea armonioasă a copilului

➢ valorile familiale

➢ modalităţi de prelucrare a timpului liber.

Avantajele acestor activităţi sunt multiple. În mod direct se realizează interacţiunea între participanţi, care sunt încurajați să-şi exprime părerile şi ideile, să le dezbată unii cu ceilalţi, să găsească alternative în rezolvarea problemelor, să înveţe prin cooperare dezvoltându-şi astfel capacităţile sociale şi creative.

Cele mai cunoscute metode care pot fi folosite cu succes în procesul de autocunoaştere/cunoaştere sunt metode interactive, de creativitate, imaginaţie, dezvoltare

personală, care *au rolul de a creşte stima de sine, încrederea în forţele proprii, crearea legăturilor familiale şi nu în ultimul rând, detaşare de problemele cotidiene.*

Aceste metode sunt:" Ice-breaking", „Puzzle grup", „Ciorchinele", „Bulgărele de zăpadă", „Portretul chinezesc", „Cubul", „Regulile casei/clasei", „Harta ajutorului", „Fereastra lui Johari", etc.

8. ***Consilierea individuală sau de grup*** este un alt tip de proiect ce poate fi iniţiat de şcoală și care ar veni în sprijinul elevului cu abateri de comportament şi al familiei acestuia. Atunci când părinţii nu ştiu sau nu pot să rezolve problemele de comportament ale copilului lor, se pot adresa specialiştilor în domeniu, psihologul şcolar stabileşte direcţii de acţiune potrivite pentru cei care se confruntă cu aceste probleme.

Principalele obiective urmărite prin ***programele de consiliere*** sunt în general de identificare a scopurilor şi nevoilor personale, motivaţia pentru frecventarea cursurilor, pentru învăţare eficientă, formarea abilităţilor şi deprinderilor, autocunoaşterea, descoperirea calităţilor şi a valorilor personale.

Activităţile propuse de psiholog trebuie să fie în concordanţă cu nevoile celui consiliat, să fie adaptate la particularităţile de viaţă ale copilului.

În cadrul şedinţelor de consiliere în grup, pot participa părinţii sau un grup de elevi care se confruntă cu probleme de absenteism şcolar sau orice altă devianţă şcolară. Cele mai utilizate metode utilizate de consilier sunt brainstorming-ul, chestionarul, studiul de caz, interviul, jocul. Evaluarea are ca scop monitorizarea comportamentului elevilor: ➢ gradul de implicare în activităţi;

➢ monitorizarea absenţelor;

➢ aprecieri ale dirigintelui, profesorilor;

➢ aprecierile părinţilor.

La sfârşitul programului de consiliere, elevul trebuie să răspundă la câteva întrebări, cu scopul de a se autoevalua, dar şi de a-l ajuta pe specialist în evaluare: Ce am învăţat ? Ce ştiam ? Ce nu ştiam ? Ce mi s-a confirmat ?

9. Un program alternativ care se poate derula în şcoală, este ***mentoratul***, care reprezintă un program de activităţi educative şi creative care cultivă elevilor atitudini participative, de învăţare prin cooperare sau bune practici.

În cadrul a astfel de activități elevii îşi pot descoperi atitudini pozitive, solidaritatea, capacitatea de a ieşi din situaţii dificile, implicarea în propria formare.

Dar nu doar specialiştii pot fi parte a acestui program. Părinţii pot fi, uneori exemple bune de urmat. Cum poţi fi mentor pentru copilul tău? Fii exemplu:

➢ nu te enerva, asumă-ţi responsabilitatea şi fii recunoscător pentru lucrurile bune din viaţa ta.

➢ Ajută-l pe copil să-şi formeze propria viziune despre viaţă;

➢ În loc de recompense imediate, alege beneficiile pe termen lung;

➢ Ajută-l pe copil să fie orientat pe simţul practic şi acţiune;

➢ Învaţă-l să fie optimist, fiind şi tu, la rândul tău, optimist;

➢ Construieşte o relaţie bazată pe încredere;

➢ Îndrumă-l să aibă aşteptări realiste de la viaţă;

➢ Acordă-i timp;

➢ Axează-te pe obiectivele lor;

➢ Sărbătoriţi realizările, motivându-l emoţional şi nu financiar.

➢ „Casa e prima şcoală” a unui copil, iar părintele este o inspiraţie şi un exemplu pentru copilul său.

10. ***Programe de prevenire a devianţei şcolare, se pot desfăşura şi la nivelul clasei de elevi.*** Astfel, dirigintele împreună cu elevii, pot stabili activităţi în cadrul orelor de „Consiliere şi Orientare Şcolară” care să cuprindă o arie largă despre „calitatea stilului de viaţă” şi „Comunicare şi abilităţi sociale”.

Fişele de lucru, realizarea unor postere, prezentările power-point, desenele, sunt mijloace pe care elevii şi profesorii le folosesc cel mai adesea la orele de dirigenţie. Evaluarea se face prin

metode moderne: portofolii, analiza swot, eseuri sau work-shop-uri. De asemenea, elevii pot folosi programe şi aplicaţii educaţionale pentru crearea unor postere cu regulile clasei sau a proiectelor despre violenţă, consumul de droguri, absenteism şi abandon şcolar, etc.

Aplicaţii precum „Canva", „Padlet", „Renderforest", „Jamboard", îi ajută pe elevi să-şi dezvolte imaginaţia, spiritul competiţional, creativitatea şi nu în ultimul rând, capacitatea de a utiliza metode şi tehnici moderne de lucru individual sau în echipă.

Ca specialist şi formator, dirigintele are rolul principal în identificarea nevoilor şi a problemelor cu care se confruntă elevul sau familia acestuia.

Dirigintele este cel care prin mijloace şi tehnici didactic-educative, formează elevilor priceperi şi abilităţi de muncă, le acordă timp şi disponibilitate şi îi ajută să depăşească problemele cu care copiii se confruntă.

Dirigintele este prima persoană căruia i se adresează un elev, atunci când se confruntă cu probleme de orice natură. Empatia, răbdarea, trăsăturile de caracter, fermitatea, imparţialitatea, calitatea de coordonator şi multe altele, trebuie să fie punctele forte ale unui bun profesionist.

Cunoaşterea elevilor nu se face doar în şcoală, la orele de curs, ci şi în afara ei, la activităţile extraşcolare sau prin vizite la domiciliul elevilor care manifestă abateri de comportament sau orice probleme care apar în viaţa unui şcolar.

Cunoaşterea familiei, a mediului social în care copilul trăieşte şi îşi desfăşoară activitatea, reprezintă o formă de colaborare, eficientă, un parteneriat care să asigure buna desfăşurare a procesului instructiv-educativ al elevului.

Concluzie. Luând în considerație toate schimbările social-economice dar și politice, precum și evoluția actuală a copiilor, apariția gadgeturilor, rețelelor de socializare, totuși generația zilelor de azi se confruntă cu o serie de dificultăți de integrare socială iar intervenția profesionită, multidisiciplinară este o prioritate pentru sistemul educațional dar și social atât în țara noastră, cât și peste tot în lume. Adulții trebuie să fie alături de copii, să-i însoțească sincer și cu dedicație pe drumul formării și dezvoltării personalității precum și în calea maturizării psiho-emoționale a acestora.

Sarcini individuale

1. Realizați un PROIECT SOCIAL DE INTERVENȚIE ”Centru multifuncțional pentru minori”

2. Realizați un PROIECT PSIHOLOGIC DE INTERVENȚIE ”Complex psihoterapeutic și de reabilitare psiho-emoțională pentru adulți cu comportament deviant”
3. Realizați un PROIECT EDUCAȚIONAL ”Spune NU, drogurilor”

Bibliografie:

1. Dița, M. Reintegrarea socială a persoanelor eliberate din detenție, teză de master, Chișinău 2017

2. Diţa, M., Vîrlan, M. Rolul echipei multidisciplinare în profilaxia comportamentului deviant. În *Probleme ale ştiinţelor socioumane şi modernizării învăţământului*. Ch.: Tipografia UPS ”Ion Creangă”, **2014**, p. 442-449. ISBN 978-9975-46-198-6.
3. Dița, M. Autocontrolul și stabilitatea emoțională la preadolescenții cu comportment deviant, teză de doctorat, C.Z.U.: 159.922.7:316.624(043.3)
4. Vîrlan, M., Diţa, M. Diminuarea abandonului şcolar prin activităţi psiho-socio-educative. În: *Psihologie. Pedagogie specială. Asistenţă Socială*. **2018**, nr. 1(50), 43-55. ISSN 1857-0224.

TEMA 6. STRATEGII DE SUSȚINERE A TINERETULUI

Plan:

1. Conceptul Strategiei de dezvoltare a sectorului de tineret 2022-2030„Tineret 2030” și a Programului de implementare a acesteia
2. Principalele motive ce justifică necesitatea elaborării politicilor publice în domeniul de tineret
3. Scopul Strategiei Tineret 2030 și al Programului de implementare

1.Conceptul Strategiei de dezvoltare a sectorului de tineret 2022-2030„Tineret 2030” și a Programului de implementare a acesteia

Tipul documentelor de politici publice – Strategie și Program.

Strategia de dezvoltare a sectorului de tineret pentru anii 2022-2030 „Tineret 2030” definește politicaGuvernului Republicii Moldova în domeniul tineretului, descrie mecanismul de realizare a acesteia șiproiectează impactul scontat asupra tinerilor, sectorului de tineret, statului și societății în urma implementării acestui document de politică publică.

Programul de implementare și planul de acțiuni conex este elaborat pe o perioadă de 3-4 ani și contribuie la realizarea Strategiei prin detalierea acțiunilor și activităților care urmează a fi

desfășurate, determină perioada de realizare a acestora, costurile aferente realizării și actorii cheie responsabili de realizare. În funcție de prioritățile și domeniile de intervenție identificate în procesul de elaborare a Strategiei, pot fi dezvoltate unul sau multiple Programe de implementare. **Problema abordată**

Tinerii reprezintă în conformitate cu prevederile Legii nr.215/2016 cu privire la tineret, persoanele cu vârsta cuprinsă între 14 și 35 ani. Numărul populației cu reședință obișnuită în Republica Moldovala 1 ianuarie 2021 a constituit 2597,1 mii persoane, din care 680,3 mii sau 26,2% au fost tineri cu vârsta 14-34 ani.

Începând cu anul 1999, în Republica Moldova se atestă tendință demografică constantă de declin. În comparație, la 1 ianuarie 2019, numărul tinerilor în Republica Moldova a constituit 743,2 mii, sau 27,7% din numărul total al populației.

Unul din factorii principali care contribuie la constituirea trendului demografic în rândul tinerilor îl reprezintă fenomenul migrației. Cercetările și studiile realizate în domeniu și în rândul tinerilor denotăcă aceștia aleg să migreze din cauza lipsei oportunităților de încadrare în câmpul muncii și salarizăriineatractive, calității scăzute a sistemului de educație, oportunităților reduse și serviciilor necalitative de tineret disponibile, infrastructură slab dezvoltată etc.

Intervenția statului în domeniul de tineret vine să coaguleze eforturile actorilor implicați și instituțiilorresponsabile pentru a asigura dezvoltarea serviciilor calitative și accesibile tinerilor, a consolida sectorul de tineret pentru a oferi oportunități de dezvoltare multilaterală a tinerilor, a dezvolta lucrul de tineret și a extinde abordările educației non-formale în cadrul tuturor instituțiilor și organizațiilor ce lucrează cu tinerii.

În Republica Moldova, domeniul de tineret, chiar dacă a cunoscut pe parcursul ultimului ciclu strategic de politici naționale o consolidare și recunoaștere în ascensiune, rămâne a fi în continuare subdezvoltat și nevalorificat pe deplin pentru a fi recunoscut ca actor imperativ ce contribuie la dezvoltarea comunitară, socială și economică prin formarea unei generații tinere apte să se integreze social și economic, precum și să devină actori activi în procesul de promovare a schimbărilor socialela nivel local și național.

Domeniul de tineret pune accent prioritar pe metoda de predare și de dezvoltare a competențelor prin aplicarea principiului de învățare prin aplicare practică, or caracteristică primară a domeniului o constituie promovarea în tandem cu tendințele de educație formală prestată prin intermediul instituțiilor de învățământ, a educației non-formale și lucrului de tineret ca componentăcomplementară la sistemul educațional.

Pe lângă faptul că intervenția statului este necesar a fi una multidimensională, se

conturează o diferențiere între necesitățile tinerilor pe categorii de vârstă, apartenență etnică, socială, economică etc. În context, se reliefează necesitatea de a fragmenta politicile de tineret